

B4919

LAURITS

LAURITS

A. KITZBERG

LAURITS

KOLMEWAATUSLINE
NÄIDEND

TEINE TRÜKK

KIRJAST.-OSAÜH. „VARRAK“
TALLINNAS 1919

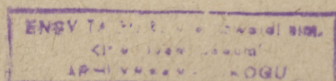
A. KITZBERG

LAURITS

KOOPERATSE

KITZBERG

Trükitud Tallinna Eesti Kirjastuse-ühisuse sekwestri trükikojas

1972:7184

OSALISED:

MATTIAS LUIK, majade omanik.

ELWIRE, tema naine.

MARTA WEILER, Elwire õde.

KIIKAJON, ajakirjanik.

KÜÜSLAUK, agent.

SILMUS, adwokat.

SENGELMANN, ehitusmeister.

KRUUSMANN, wabrikant.

SÄGA } üliõpilased.

AASLANK }

RENSLOW, tulekinnitusseltsi agent.

LIISI, teenija Luikide juures.

Hulk mitmesuguseid kodanikke.

Aeg enne maailmasõda ja Wene rewolutsiooni.

I. WAATUS

(Toredasti mööbleeritud saal Luikide juures. Pahemat kätt üks peremehe-, selle kõrwal teine wõõraste tupp. Tagaseinas lai tiiwuks söögitupp, selle taga kaetud pidulaud. Teine üks magadistupp. Paremat kätt üks eeskotta. Kõik pidulikult walgustatud.)

LIISI

(toatüdruku tanukene pääs, heidab üle läwe wiilmase rewideeriwa pilgu pidulaua pääle, pühib weel kord siit ja säält tolmu, kui — uksekuljus heliseb. Tõtab eeskoja ust awama, üks jääb lahti. — Alles eeskojas, ägedalt):

Aii! Wa Küüslauk, hull! *(Taganeb tupp tagasi.)*

KÜÜSLAUK

(ilmub üliriietes läwele. Lühike raswane mees, nagu nüri habet täis, päälagi kuklast paljas. Suur pitserisõrmus ja jäme tombakist uurikett, — muidu juudi poest ostetud ülikonnas — iga toll alewisaks. Wai-gistades):

No, no, preili Lisbet . . ! *(Püüab Liisit palest näpistada.)*

LIISI

(tagasi põrgates):

Preilisid ja Lisbetisid, kellele te omad kasi-mata käed külge wõite panna, otsige mujalt, mitte siit!

KÜÜSLAUK
(waigistades):

No, no . . . (Pöörab, ülikuube maha wõtma hakes, eestuppa tagasi.)

LIISI
(arusaadawalt külmalt):

Herra ei ole kodus!

KÜÜSLAUK
(lääwelt tagasi rääkides):

Mis sest. Küll ta tuleb.

LIISI:

Jah, aga —

KÜÜSLAUK
(palituta tagasi tulles, ikka üleolewa naeratusega):
Jaa, aga —?

LIISI
(tõrjuwalt):

Pärast oodatakse meile külalisi.

KÜÜSLAUK:
Ja muidugi, ja muidugi. (Õõrub käsa ja on wäga lahke.) On sul pidulaud juba kaetud?

LIISI
(põlgawalt):

No mitte wana Küüslauki jaoks.

KÜÜSLAUK
(ei tunne ennast haawatud):

Mitte? Hähähä! (Hoiab käed laiali ja waatab enese keha mööda alla.) Kas sa midagi ei märka, Liis?

LIISI:

Jah, märkan, et te enese õieti välja ehtinud olete.

KÜÜSLAUK:

Sul ei ole taipu. Shentelmann, iga toll shentelmann! Peeterburi preili peab ometi ka suured silmad tegema, kui ta tuleb.

LIISI:

Wõi koguni preili? Hahaha!

KÜÜSLAUK:

No muidugi. Ta peab ometi ka nägema, et tema õemees maast leitud ei ole, et taga mäe ka inimesi elab, et ta siin — nõnda ütelda — ka seltskonda on sattunud. *(On söögitoa läwele astunud, uuriwa pilgu üle pidulaua saatnud, maigutab suud:)* Tore! Wäga tore! Kommilfoo! *(Hirwitades:)* Kuramus, kui ruttu inimesest parun ei saa, kui pane rahauniku otsa istuma ja wõta peenike proua. Mis? Hähähä!

LIISI

(õlgu kehitades):

Mina küll ei mõista, kuidas saksad niisugust tuppa lasewad!

KÜÜSLAUK:

Niisugust, kui wana Küüslauk wõi? Liisi — ogarakene oled, päris rumal laps oled! See kõik siin — *(laseb hirwitades silmad ringi käia)* Hähähä!

LIISI:

See kõik siin —? On õieti kõik wana Küüslauki oma wõi? Phähähähäh!

KÜÜSLAUK:

Wana Küüslauki oma? No ei. Seda mitte. *(Pigistab ühe silma kinni, kawalalt.)* Aga siiski —

hähähä, talleke oled, Liis, päris talleke! Aga see ei tee midagi, oled ilus ja pehme talleke. Ja kui sa tahad, Liisi, kui sa tahad, siis — mul ongi sest igawesest otsimisest ka juba himu ära. Inimene jääb wanemaks ja. . . (Püüab jälle Liisit palest näpistada.)

LIISI

(taganedes):

W'a hull Küüslauk! (Ukse kuljus kõliseb.) Jumalale tänu, et tullakse, ei pruugi mul enam siin walwata, et . . . (Tõttab ust awama.)

KÜÜSLAUK

(käsa õõrudes):

Hähähä! Wõi sul ei pruugi walwata? Nagu mina midagi tasku topiks! (Naerdes.) Mina ei topi, mulle topitakse isegi. Jä, jä, Liisikene, mulle topitakse isegi.

LUIK

(50-aastane, rõõmsa näoilmega mees, meeldiwa wälimusega, puhas ja wiisakas, ei püüa peenike olla; see kõik teeb, et ta kui sibul supi pääle igale poole kõlbab. — Alles üleriietes, üle läwe tuppä waadates):

Proua ei ole weel waksalist tagasi?

LIISI:

Ei weel! (Sisemistesse ruumidesse ära.)

LUIK:

Rong peab iga silmapilk tulema! (On üleriided dra pannud.) Mis? Wana Küüslauk! Hoopis ootamata. Ja — (wähe piinlikult puudutatud) — ja nii aegsasti juba siin?

KÜÜSLAUK

(on wäga sõbra kombel Luikile wastu astunud ja kätt annud; ei pane tähelegi, et wastuwõtmine jahe):

Tere, herra Luik! Ega's ma oma parema sõbra sünnipäewa silmast ei wõinud lasta. Soowin õnne! —

Natuke wara olen juhtunud? Hähähä! Teie majas käib nüüd nii palju peenikesi inimesi, — parem kui nemad mind teretawad, kui et mina — hähähä! Ringi teretamas käia on piinlik.

LUIK:

Soo? No jaa —

KÜÜSLAUK:

Hähähä! Ma ei tule ka tühja käega. (*Wõtab põuetaskust paberi.*) Mul on siin midagi: — wäike sünnipäewa kingitus wana Küüslauki poolt.

LUIK:

Mis nali see peab olema?

KÜÜSLAUK:

Ei ole nali, waid tõsine asi. (*Waatab igale poole üle lāwede.*) Siin ei ole ometi kedagi? Me oleme ometi nelja silma all? — Wäike eelkontraht, Teie nimel tehtud. Toob kindlasti oma kaksküm-mend, kolmkümmend tuhat, kui asja mõistlikult ae-takse.

LUIK:

Mis lori see on?

KÜÜSLAUK

(*tähtsalt*):

Noorbergi wabrik ja — kõigest kümne tuhande eest! Juhtusin parajal ajal juure. Naine on Pee-terburis maja pärinud ja käib nüüd mehele pääle nagu uni: müü ja müü! Et saaks ise ära Peeterburki.

LUIK

(*nuerdes*):

Noorbergi wabrik, see wana kestel? Mis iga silmapilk ähwardab kaela kukkuda? (*Koputab Küüs-*

laukile olla pääle.) Ei, Kүүslaukikene, selle liimi
pääle meie ei lähe. Otsige rumalamat.

KÜÜSLAUK
(*haawatult*):

Rumalamat mitte, wõib olla targemat. Ärge
naerge midagi, see wärk on kahekümne tuhande
eest kinnitatud. Ja kui Teie ta oma kätte wõtate,
paar tuge alla ajate ja katused ära päikate — Teie
nimi juba — iga selts kinnitab selle rõõmuga kolme-
kümne tuhande eest.

LUIK
(*tõsiselt*):

Ja siis?

KÜÜSLAUK:

Siis? Siis — ühel ilusal päewal wõtate selle
ilusa raha.

LUIK
(*kätt Kүүslaukile õlale pannes*):

Ei, Kүүslaukikene, seda sorti äri meie ei aja.

KÜÜSLAUK
(*weidi pilkawalt*):

Soo? Wõi mitte? Kust ajast saadik siis mitte,
kui küsida tohib?

LUIK
(*tõsiselt*):

Seekord olin ma weel rumal ja harjumata, ei
tunnud ilma ega inimesi. Siis määrisite Te mulle,
nagu Te nüüdki tahate teha, lobudikud kaela ja —

KÜÜSLAUK:

Ja siis jätsite oma naha turule, mis? Wana
Kүүslauk ei toimetanud kõik hästi?

LUIK

(kibedusega):

Ükskord ja mitte enam! Kas ma ei ole juba teie oheliku otsas ja kas te ei ole mu kallal küllalt imenud ja ei ime ikka veel!

KÜÜSLAUK:

Igaüks tahab elada. Kus on siis minu rikkus, võite mulle näidata? (Näitab käega ringi.) Kus on minu siidiga kaetud sohvad, minu pidulauad, majad ja wabrikud, häh? Kus?

LUIK

(põlgawalt):

Ammu oleksid ka wõinud rikas olla. Aga sa jooksed rannapuiestikku mööda ja jätad raha sinna.

KÜÜSLAUK:

Tähendab, minu käe all ei muutu kõik kullaks, mille külge ma puudutan, nagu sinul! Ärme hakame waidlema. Säh! (Pakub paberit.) Ela ise ja lase teisi elada. Sul ei pea sellega midagi tegu olema, wana Küüslauk toimetab kõik ja mitte koergi ei haugu järele.

LUIK

(ära pöördes):

Ei!

KÜÜSLAUK:

Ei? Ära ole narr. Oled äkki kuradipelglikuks hakanud — Jumala õnnistust sul minu teada ei ole puudunud.

LUIK

(kindlalt):

Ei! Üks kord ja mitte enam!

KÜÜSLAUK

(hürwitades):

Üks kord? Ma mõtlen, me võime rahulikult kahest korrast rääkida. Kõige esimese aluse pani Roo mõisa tislerile ka ometi tuli?

LUIK

(*süttiwa wihaga*):

See esimene kord, selle juures oli ometi minu hing puhas, seda sa ometi tead?!

KÜÜSLAUK

(*külmalt õlgu kehitades*):

Wõib olla. Aga — kes ükskord waletab, seda ei usta mitte, ja —

LUIK:

Kas sa ei mõista? Ükskord peavad minu käed puhtaks saama, ükskord pean ma niikaugemale saama, et mind ausaks inimeseks peetakse teiste ausate inimeste hulgas! Mina olin aus! Sina, saatana, wedasid mu eksiteele! Sa panid mulle lõja kaela, ja — uppuja ei wali abinõusid...! Aga mina ei taha enam! (*Raputab Kүүslauki õlgadest.*) Kas sa mõistad, mina ei taha enam!

KÜÜSLAUK

(*hirwitades*):

Tasa, herra Luik! Tasa ikka, ärge rebige mu riideid lõhki! (*Taganeb eemale, kohendab oma maniskat.*) Kas ma mõistan? Wäga hästi mõistan ma. Mattias Luikile on koht raekojas pähe tõusnud. Miks ka mitte. Rikkust ja wara on, majad ja ärid, siidiga mööblid ja peenike proua — kõik on, puudub veel au-amet...

LUIK

(*äkilises wihas, tõstab rusika, et Kүүslauki maha lüüa*):

Sina saatana hing...! (*Sel silmapilgul heliseb uksekuljus ja ülestõstetud rusikas langeb maha. Ähkides:*) Wait! — Wait! — (*Püüab erutusest wabateda ja jälle rahulikuks saada.*)

KÜÜSLAUK:

Wait nagu surnuhaud! Wana Küüslauk juba oskab! Ja aitab teid raekotta ja igale poole kuhu tahate. (*Tema näoilme muutub jälle naeratajaks, alandlikuks ja luurajaks.*)

LIISI

(*sisemistest tubadest, tuleb ust awama ja kaob jälle.*)

Elwire, 35—40 aastane, tagasihoidlik, wäga korrekt, Marta, noor, elaw — kergetes üliüriietes, wiimaseks kerge reisikott käe otsas, tulewad.

MARTA

(*üle läwe astudes, jääb silmapilguks seisatama, laseb pilgu üle toa kää ja kerge imestushüüe tuleb tema suust*):

Ah! (*Paneb reisikoti käest, astub aralt sammu Luiki poole.*) Õemees, kui ma ei eksi?

LUIK

(*lahtiste kätega neiule wastu minnes*):

Ja, Marta! Tere tulemast! Ja soowin, et te enese meie juures, mida warem, seda parem, kodus tunneksite.

MARTA:

Loodame, Mattias. (*Luikile kätt andes.*) Ja seda enam, et teie kohe õige wahekorra olete luua osanud. Marta siis ja Mattias, ja — „sina“, õemees, kui te lubate?

LUIK:

Aga iseenesestki mõista, Marta. — Tja, ma mäletan teid ainult kui rõõmust last, ja nüüd — misugune pikk preili, ja — preili doktor! Õieti ei peaks ma teile andeks andma, et alles täna üksteist tundma õpime, et teie . . .

MARTA
(*sõrme tõstes*):

„Sina“, õemees.

LUIK:

... tja, et sa kõik need aastad mitte ühtegi suwist waheaega meil mööda ei saatnud, — pidi see nii olema?

ELWIRE:

Jä, ja, Marta, see ei olnud sinust ilus!

MARTA:

Suur tänu, õemees ja õde, (*annab ühele ühe, teisele teise käe*) kõige eest, mis te minu hääks olete teinud. Tõtt ütelda, mul oli vähe piinlik, niipalju häätegusid wastu wõtta ja ainult teiste tasku pääl elada. Nii püüdsin ma siis suwe waheaegadel ise ka midagi teenida ja mul oli õnne: alati oli mul juba talwel suwekoht walmis, kuhu mind oodati. Ma tahtsin alles tulla, kui ma juba midagi olen. (*Otsib käsikotist.*) Siin minu wärske diplom! Nüüd jään ma küll eluotsani teie wõlgnikuks! Aga ma unustan ju kõik: südamlük õnnesoow sünnipäewaks, õemees! (*Surub uuesti Luiki kätt.*)

LUIK:

Minu wõlgnikuks? Tühi jutt! Soowin õnne lõpetamiseks. Me pidime ju üksteistele „sina“ ütleva?

MARTA:

Ei saa ju kõigega kohe harjuda. (*Näeb Kүүslauki.*) Ja see herra sääl? Maja inimene? — Elwire, kas sa ei tutwusta mind?

KÜÜSLAUK

(*mesiseid kummardusi tehes*):

Hää tuttaw ainult, preili Weiler! Kүүslauk, preili, wana Kүүslauk, ei keegi muu!

ELWIRE:

Tule, Marta, ma näitan sulle su toa kätte!
Tahad muidugi natuke tolmu maha loputada, ja en-
nast kohendada. Pärast on ju kõige jaoks aega
küll! (*Awab wõõrastetoa ukse.*)

MARTA

(*üle läwe waadates*):

Ja see — ehtekambrikene peab minu päralt
olema? Tõesti, see on ju — Peeterburi kursistka
wiletsa kongi wastu, see on ju nagu paradiis! Mat-
tias ja Elwire — ma ei oska tänada!

ELWIRE

(*teda üle läwe tuppa lükates*):

Mine nüüd, mine! Ilusate sõnade jaoks on
pärast aega küllalt. Pärast, pärast! (*Kaowad tuppa
ja lõmbawad ukse enese järel kinni.*)

KÜÜSLAUK

(*imestades*):

Kuradi ilus tüdruk kohe!

LUIK:

Ja doktori diplom taskus! Aga — ehk astute
seni minu tuppa ja wõtate sigari, kuni teised tulewad.

KÜÜSLAUK

(*kõhewil*):

See'p see on, et nad tulewad. Me peame enne
selle schwti üle otsusele jõudma. Teie ei saa tagasi
astuda, mina olen — et asja mitte käest lasta —
oma wiimase sinna käsirahaks sisse pannud, — see
ei tohi kaduma minna.

LUIK:

Käsiraha ka juba? Palju siis?

KÜÜSLAUK:

Kaks tuhat.

LUIK:

Narr!

KÜÜSLAUK

(õhinaga):

Narr ehk mitte. See pidi ruttu tehtud saama, et teised walele ei tuleks! Hoo! Niisugune schwt! Ja niisugused rumalad inimesed, — kõiges kümme tuhat, mõtelge! Kui sellest wana Kruusmann, Silmus wõi mõni teine kuulda oleks saanud! Kakkümmend tuhat oleks nad neile igäiks kohe peo pääle pannud!

LUIK:

Ah, ärge ajage hullu juttu!

KÜÜSLAUK

(haawatult):

Siin ei ole hullust jutust kõne! Mina olen selle schwti teinud.

LUIK

(naerdes):

Hahaha-ja!

KÜÜSLAUK

(rõhuga ja kaswawa külmusega):

Ja ostjad on Luik ja Küüslauk! Nagu ma siin seisan! Mul on, peate teadma, Mattias Luik, mul on mu siinamaalsest elust himu täis, mina tahan ka — korraga ühe suurema summa lüüa. Päält waadata, kuidas teised rikkad on, ja ise — näljakäppa imeda, — sellest on mul himu täis.

LUIK

(põlgtusega):

Sa wõid wõi kuradit teha, aga mitte minu hää nime kulul! Luik ja Küüslauk, see oleks weel ...!

KÜÜSLAUK:

Hää küll, te ei pruugi, kui te ei taha! Andke mulle need kaheksatuhat rubla ja — ma teen selle sehwti üksi. Need kaheksa tuhat on nimelt kauba järele ka kohe maksta, aga ma tean, see ei tee teile miski pääwalu.

LUIK:

Kaheksa tuhat? Hull oled?

KÜÜSLAUK:

Ma ei ole hull. Ja et ma kõriloikaja ei ole, nagu teie arwate, siis — nii tõesti, Mattias Luik, kui mina ka aumees olen, te saate selle raha, kui asi läbi on, rubla ja kopika pääl tagasi.

LUIK:

Punast krossi ma ei anna!

KÜÜSLAUK

(*terawalt*):

Punast krossi te ei anna? Kelle läbi olete selle waranduse saanud, millest mulle nüüd need närused kaheksa tuhat andma peate, häh? Kelle läbi?

LUIK

(*sisisedes*):

Oma töö ja waewa läbi! Selle, mis ma — wõtku pagan, sinu läbi saanud olen, selle oled sa . . ! Selle oled sa juba ammugi mult wälja imenud!

KÜÜSLAUK:

Wälja imenud? (*Koputab rinna pihtha.*) Ja imen weel! Herra Luik! (*Koputab uuesti.*) Ja imen weel! See allikas mul ei kuiwa! Ehk — te aitate mind nüüd läbi ja siis — ei ole mul teid enam vaja.

LUIK

(langeb ähkides istmele, tema käed langewad abitud sülle):

Ja mis sa siis tahad teha?

KÜÜSLAUK:

Noorbergi wabriku osta.

LUIK:

Minu rahaga?

KÜÜSLAUK:

Ja muidugi..!

LUIK

(üles karates):

Ei! Siis ostan ma selle lobudiku ise! Siis juba parem ostan ma ta ise!

KÜÜSLAUK

(kawalalt/naeratahes):

Nõnda, nõnda, herra Luik! Nõnda kaugele ma teid ainult saada tahtsin. Hää, et mõistuse pähe wõtate! Üksi ja enese nimel seda äri teha olekski wähe — silmatorkaw ja riskant olnud. Ma ju teadsin, et te seda sehwti käest ei lase. Mõtelge mis-sugune plats! Ja peaaegu linna keskel! Me teemegi sellest linna keskpaiga. See tühjaks teha ja siis — wäike kompanii kokku astuda ja sinna peenike kohwirestoraan üles lüüa, peegli klaasist aknatega kuni maani, shambre-garnii tubadega ja pisekeste naiskellneritega . . . *(musutab oma sõrmeotsi)* nii umbes nagu Krestowski saarel . .

LUIK

(tõsiselt):

Ah, mis! See on ju lori! Mina ostan Jumala nimel Noorbergi wabriku ja katsun kas ma sellele

elu sisse puhuda ei saa! Restoraan — kellele on restoraani vaja? Meie kehvale linnale on uusi eluallikaid vaja, meie inimestele tööd ja teenistust! Kes seda jõuaks, see oleks linna häätegi! (*Mõttes.*) Tugew tööstus suudaks seda — wabrik! Mitte see wana, see ajast ja arust wärk, mis praegu Noorbergi platsil seisab — see mitte! (*Nagu kaugele waadates.*) Aga sää! oleks ruumi küllalt uutele hoonetele, uutele masinatele ja suurtele hooratastele! Kui kõik jõud kokku wõtta ja need sää! käima panna . . . (*On nagu Kүүslauki hoopis unustanud.*) Tja, see oleks ülesanne, wäärt sellele elada! Suur hoonete kompleks elektri tuledes säramas, sees usin inimestehulk kui sipelga pesas kihamas . . .

KÜÜSLAUK

(*kawalalt*):

Nõnda, nõnda, herra Luik! Aga wõib ka teiseti . . . Ja kergema waewaga. . .

LUIK

(*nagu ärgates*):

Ah sina oled sää! . . . (*astub mõtetes mõne samm*). Sina, sa ütlesid, et sulle praegune elu enam ei meeldi. Hää küll. Astu wabrikus ametisse. Ülewaatajaks! Siis on sul korraliku elu jaoks tee jalgade all. Ja et sul millegi üle kaebata ei oleks, tahad, teen ma su wabriku osanikuks ja kaasomanikuks? Ehk saame siis ometi kord üksteisega tasa!

KÜÜSLAUK

(*salakesi hirwitades*):

Me teeme selle muidugi kirjalikult kindlaks?

LUIK:

Ka kirjalikult ja — kohe, kui sa tahad! Tule! (*Awab kirjutustoa ukse, mõlemad ära.*)

(*Elwire ja Marta, wiimane teistes riietes.*)

MARTA:

Siis siin ja nõnda sa elad, Elwire. (*Laseb kääsilitades üle mööblite käia.*) Steinway — ohoo!

ELWIRE:

Ja. Mattias ostis selle mulle aasta eest.

MARTA

(*tõstab seda ja teist raamatut laual*):

Ellen Key — Keyserling — Hermann Bang —
seda te kõik loete?

ELWIRE:

Ja, vähemalt mina. Mattiasel on lugemiseks
vähe aega, aga ka tema ei ole raamatute vastu huwitu-
seta. Sa pead teda alles tundma õppima, Marta!

MARTA

(*on magadistoa ukse awanud*):

Ah! Sinu magadistuba? Sinine ja walge, nagu
sa sellest alati unistasid. (*Pöörab ümber, wõtab El-
wire kää.*) Ja — ja . . . sa oled õnnelik, Elwire?

ELWIRE

(*pikkamisi*):

Ja, Marta! Kuidas sa wõid küsida.

MARTA:

Sa ei kahetse, et sa — tema juure alla oled
astunud?

ELWIRE

(*nagu kohkunult*):

Alla astunud? Kuidas sa wõid mõelda. . . ?

MARTA:

Mõisawalitseja tütar ja mõisa — puusepp —

ELWIRE:

Tisler, Marta. Ja täna — üks linna jõukamat kodanikkudest. Mattiase tee on teda sammsamult alt üles poole wiinud, meie oma — isa ei jätnud surses meile midagi...

MARTA:

Ta jättis meile midagi. Ta jättis meile ausa nime.

ELWIRE:

See on Mattiasel ka.

MARTA

(*jaatab pääga*):

Usun ju. Aga seltskondliselt —? Kas sa ei leia puudu seda seltskonda, milles sa üleskaswanud ja liikunud, ja — tunned sa enese kodu selles uues, alles tõuswas seltskonnas, kuhu sind ümberistutati?

ELWIRE:

Missugune oli siis see meie seltskond? Kadekad, ülemaat sorti herraste teenrid, metsasaksad, mõldrid. Täna — käiwad meie majas üli kooli haridusega inimesed. — Ei, Marta, sa ei tohi mitte Mattiase pääle ülewalt alla waadata.

MARTA

(*tõsiselt*):

Mina? Sa eksid. Peeterburi wabas õhus, neis ringkondades, kust mina tulen, sääl ei tunta niisugusid wahetegemisi. Sääl ei maksa ka kandidaadi nimi nii palju kui siin. Sääl ei usta, et kui keegi mõne, aasta ülikoolis on istunud, et Jumal temale siis isenesestki mõista kõik mis hää, kaunis ja suur, juba nagu sündides kaasa on annud. Sääl — maksab ainult inimene, isik, see mis mees wõib! Sa ütled siis, et sinu mees ka midagi wõib, ja — armastad oma meest?

ELWIRE

Mattias on wäärt, et teda armastatakse. Ja — õnnelik? Wananev koolipreili, tead sa, Marta, selle osa! Kui ta tüdinenud on päew päewa ja aast aasta kõrwal wõõraste lastega jädamast ja majaproua iga silmapilgutamise pääle hüppamast ja — märkab, et leiwaandjate mõtted nooremate pääle käiwad, kes kärmemad hüppama...

MARTA

(pääga jaatades):

Ma tean, Elwire. Ja — (waatab üle söögitoa läwe). Ja täna ootate te siis seda seltskonda, kellest sa rääkisid?

ELWIRE:

Me ei oota kutsutud külalisi. Tulewad Mattiase tuttawad ja sõbrad. Ainult wäike eine.

MARTA:

Tuleb ka herra Kiikajon?

ELWIRE:

Herra Kiikajon? See? Miks tema? Ja — mis tead sina herra Kiikajonist?

MARTA

(naeratades):

Ohoo, mulle ei ole teie olud sugugi wõõrad. Päälinnas puutusin ma palju Eesti ringkondadega kokku. Lugesin ka teie ajalehti ja tean kõik. Ja herra Kiikajoniga sõitsin ma täna ühes wagunis ja istusin temaga ühel ja selsamal pingil. — Herra Kiikajon ei käi teie majas?

ELWIRE:

Ei, Mattias ei armasta teda. Ja Mattiase sõbrad ka mitte.

MARTA:

Ja, ma tean, tal on palju wastalisi. Aga ka palju sõpru. (*Mõtetes:*) Mattias siis ei ole Kiikajoni mees...

ELWIRE:

Mina ei tea poliitikast ja elan enam enese ette. Wõib olla peetakse mind kadakaks, mis ma ju ka olen. Mina — see tuleb ehk küll mu wanatmoodi Saksa kaswatuses — ei oska kohwimajades istuda. Ja ei tea palju sellest mis linnas sünnib. Aga mis ma „Beobachterist“ loen...

MARTA:

Ahaa! Jaa, sakste lehed! Aga teil seisawad linnawalimised ukse ees, missugune on siis Mattiasse seisukoht? (*Ukse kuljus heliseb.*)

ELWIRE

(*ettepoole astudes*):

Ma ei tea, Marta. Ma ei tea tõesti mitte. Mattias ei ole selle üle minuga kõnelenud.

LIISI

(*läheb toast läbi, et eeskoja ust awada*).

MARTA:

Imelik! Sa ei tea siis ehk sedagi, et sinu mees üks neist on, keda linnawalitsusse tahetakse walida?

ELWIRE:

Mattias? Mis sa ütled? Ei, sellest ei tea ma midagi. Aga — wististi tulewad juba meie külalised. (*Astub kärmesti läwe poole. Teisest toast ilmuwad Luik ja Kүүлslauk.*)

ÜLIÕPILANE SÄGA

(*wärwides, aplombiga*):

Armuline proua! (*Suudleb kätt.*) Öhtust, herra Luik! Soowin õnne! Et minu soow midagi aitaks,

wõi et teile Jumala õnnistust weel waja oleks, seda ma muidugi ei usu. (*Preili Weileri poole kummardades.*) Armuline preili... (*Jääb esietelemist ootama.*)

ELWIRE
(*esitades*):

Herra — herra — —

SÄGA:
Säga, armuline proua!

ELWIRE:
Ja, ja, wabandage, herra Säga, mul on nimele meespidamiseks nii wähe andi. Herra Säga, armas Marta. Neiu Weiler, minu õde.

SÄGA:
Ah! Sellepärast oli tänane päew nii hele; meie linnale on uus päike koitnud. Kaaswõitleja, kui ma ei eksi?

MARTA
(*naeratades*):
Ja. Midagi sellesarnast.

SÄGA
(*Elwirele*):

Muidugi, armuline proua, on nimed rasked meesles pidada. Ja minu oma on ju nii kergesti käest libisew, kui kunagi kala. Säga, armuline preili ja kaaswõitleja, Eduard Säga, registreeritud kui *stud. phil.*, tuntud kui . . .

MARTA:
... kui meelitaja, arwan ma —

SÄGA:
Ei, seda wähem, waid kui — elukutseline allkirjade otsija ja —

MARTA:

... naljahammas —

SÄGA:

Palju au, armuline preili! Tuntud kui lobiseja, aga — (*tulejate pääle näidates*) waadake ometi preili, terwe rahwarändamine, terwe meie — menasherii!

(*Wõõraid on juure tulnud ja tuleb ühtelugu weel. Üleüldine teretamine ja õnnesoowimine. Elwire ja Marta on end ette, rampe poole hoidnud; kui tulejad daamideni jõuawad, esiteleb Elwire neid Martale, ja Säga lisab ikka midagi juure.*)

SILMUS

(*käsa õõrudes*):

Õhtust, armuline proua!

ELWIRE :

Õhtust, õhtust! (*Martale:*) Luba armas õde, hra konsulent Silmus!

SÄGA

(*wahele*):

Ja, preili Weiler! Hra Johannes Silmus, *cand. jur.* ja wannutatud. Käremeelne, ja nagu nimi juba ütleb — kahepaikne. Maas jääwad inimesed jalgu-pidi, ja õhus ka elapidi tema silmustesse kinni. Tema ise, kui kunagi angerjas wingerdab enese igal ajal pihust lahti, kui teda tabama lähed. Meie tulewane linnapää, tähendab — (*kummardus Elwire poole*) — kui herra Mattias Luik ametit vastu ei wõta.

SILMUS:

Armuline preili ei tarwitse sõbra Säga sõnu tõsiselt wõtta. Selle noorherra keel on teraw, aga ei lõika puud. Wabandage... (*teeb teistele ruumi*).

KRUUSMANN:

Tere, proua Luik!

ELWIRE:

Tere, tere! Hra wabrikant Kruusmann, minu õde Marta Weiler.

SÄGA:

Ja, ja, preili Weiler! Hra wabrikant Otto Kruusmann! „Sull', sull', oh Otto, tahan laulda, kell' on weel nii suur tassenpung kui sul!“ — Ei anna allkirju, aga maksab tarbekorral puhwetis üliõpilaste eest. Kandideerib ka linnapää koha pääle, aga mitte tõsiselt.

KRUUSMANN:

Wõiks teid küll! Preilid, mina olen parkal ja loodan kindlasti, et herra Säga nahk ka korra minu õrrele parkida langeb.

SENGELMANN:

Õhtust, armuline proua! Jälle kord au teid terwitada.

ELWIRE:

Au on meie pool... Minu õde Marta, herra Sengelmann.

SÄGA:

Hra Sengelmann, preili Weiler! Ehitusmeister ja populäär. Populäär, sest et rahwa maitset hästi tabada oskab: kast kummuli, uks keskele ja aknad kahele poole kõrwale. Kõik kui ühe isa, herra Sengelmanni suust kukkunud. (*käsi suu kõrwal, kui ütleks saladust:*) Kandideerib ka linnapää koha pääle, aga salgab seda. (*Käsi ära.*) Ei armasta meie seltskonda, aga armastab teie proua õe kokakunsti ja teie herra õemehe weinisid.

SENGELMANN:

Loodan, et armuline preili meie noorest tulewiku lootusest siin — (*näitab Säga pääle*) juba ise enesele

õige pildi saavad ja vastu-karakteriseerimine asjata oleks.

MARTA
(naerdes):

Ja, ja, loodame, mu herra!

ELWIRE
(esiteledes):

Herra *stud.* Aslank. Minu õde Marta.

SÄGA:

Jaa, ja, kaaswõitleja Aslank, *stud. jur.*, orator ja inmessoo ärapäästja *in spe.* Kannab, nagu näete, punast kaelasidet, astub aga tarbekorral ka sinise särgi ja wiksimata saabastega üles. — Preili Weiler, armas kolleega.

AASLANK:

Wabanda, armas Säga, mul on juba au. Mul oli õnn juba Piiteris teile esiteletud saada, armuline preili, kui mäletate.

MARTA:

Ja, ja, ma mäletan. Te astusite kõnelejana üles ja furoor oli suur. (*Nende wahel sünnib omawahe-line jutuajamine, mis kuulmatuks jääb.*)

(*Tuleb veel raswaseid ja karakterlikka kodanikka juure, kes teretamise järele teiste hulka seltsiwad, kes Luiki ümber elawas jutuajamises olnud, — nüüd pahwatab neist üks ja teine walju häälega naerma ja SILMUSE hääl kõlab läbi.*)

SILMUS:

... Ja nüüd mõtelge enesele Kiikajoni meeste kõige suuremat lollust. Walimispropaganda tahetakse käima panna, eeltöid on vaja teha, aga — Kiikajoni meeste wana häda — raha ei ole! Ja mis tehakse otsuseks?...

SENGELMANN

(*pilkawalt*):

Enese-abi!

ÜKS ja TEINE:

Hahaha! Hõhõhõ!

SILMUS:

Ja muidugi, enese-abi. Otsuseks tehakse linn uulitsate kaupa jaoskondadeks jagada, majad läbi käia ja majaperemeestelt walimispropaganda kulu-
deks raha norida! Hahaha!

ÜKS ja TEINE:

Hõhõhõ! Hahaha!

SILMUS:

Majaperemeeste käest ja — raha! Neile anna! Sedawiisi ometi ei saa. Selle narrusega meie wälja ei lähe. Kui walijatelt kahekümne kopka ja rubla kaupa raha norida, kohe öeldakse: Niisuguste näljaste kätte anna linnawalitsus. Kuidas nad siis weel nõõ-riwad! Nüüdistega oli ometi kuidas oli, olid wähe-
masti söönud inimesed! — Üleüldse, kõik, see Kiika-
joni meeste walimiskomitee —!

AASLANK:

Maha!

KRUUSMANN:

Hahaha! Ja, ja, maha!

SENGELMANN:

Meie Kiikajoni meestega kaasa ei lähe, ehk olgu siis, et nad hääled meie kandidaatidele annawad. — Siis wõime ju edasi rääkida.

SÄGA:

Päälegi, kus neil linnapää jaoks sündsats kandi-
daatigi ei ole.

SILMUS:

Aga ilma rahata ei saa. Seda on meile senised walimised selgesti küllalt näidanud. Ei maksagi katsuda. Sää! on üks jagu majaperemehi, kelle hääli lihtsalt sularahaga tuleb osta, nagu herraste senine praktika oli. Sää! tuleb mõnele paar saapaid jalga osta, et üleüldse teiste inimeste hulka häält andma wälja tulla saab. Sää! tuleb ennast naiste selja taha peita, mõnele pudel magust wiina, teisele nael kompwekka osta, nende lapsi, nende ilusaid silmi kiita, et — oma pääle wõtawad mehed walimispäewal kottu wälja saata, — kõik kriukad tulewad appi wõtta, nõnda on!

SÄGA:

Sää! tulewad mehed woorimeeste ja automobiilidega kodust wälja tuua, mis nende auahnust kõditab...

SILMUS:

Õige, õige! Sää! tuleb weel enam teha, tuleb lihtsalt ka kuulsate eeskujude järele hääli juure teha! Majasid pooleks jagada, muidugi kindlate dokumentide waral —

SÄGA

(*silmi pilgutades*):

Mis teadagi adwokaadi juures teha tulewad —

SILMUS

(*riiwawa pilguga*):

Mis Teie siis mõtlete? Praegusteks walimisteks on see muidugi hiljaks jäänud. — Weel on üks tee: sää! on terve rida majaperemehi, kellel linna maksud wõlgu ja kellel sellepärast hääleõigust ei ole. Praegune linnawalitsus nägi häämeelega, kui walimiste eel maksud maksmata jäeti ja selle läbi nii palju hääli puudu jäi; ta saatis maksuwõlglastele alles pääle walimisi pristawi kaela, kui jalge-

alune juba jälle kindel oli. — Me oleksime kõigile neile maksuwõlglastele, maksude tasumiseks ühele selle raha kinkima, teisele laenama pidanud, et nad häält andma oleksid ilmuda võinud . . .

KRUUSMANN:

Kus kurat! (*Lööb omale suu pääle.*) Prouad, preilid wabandawad!

AASLANK:

Mu herrad, mina panen ette, meie ei tee midagi. Nõnda et kõik wanat wiisi jääb, kuni rõhutud rahwas korra ärkab ja terve selle wana kupatuse aknast wälja uulitsale wiskab.

SILMUS:

Hahaha! Et siis ülemus tuleb ja — no ütleme lihtsalt — käristab.

KEEGI:

Noorherral on 1905. aasta meelest ära läinud.

SENGELMANN:

Meie au nõuab, et me nad — Kiikajoni sõnades ütlema — „seaduslikul alusel“ raekojast wälja saame.

KRUUSMANN:

Jaa — seaduslikul alusel. No kui seaduslikul alusel, siis ikka waja üks kaks-kolmtuhat rubla lendu lasta. Teiseti ei lähe.

SILMUS:

Kaks-kolmtuhat? Ei, vähemasti neli ja wiis! Alla selle ei saa!

KRUUSMANN:

Kust seda wõtta! Ei saa midagi teha! Jääb nagu on.

SÄGA:

No wahest Kiikajon leiab mõne wägewa ja rikka rahwuslise aatemehe?

ÜKS ja TEINE:

Hahaha! Höhohö!

AASLANK:

Kiikajon? Aga mu herrad? Raha? Niisugune „autu abinõu“? Enne jookseb ta oma pää wastu seinä puruks!

KÜÜSLAUK:

Herrad! Lubage wana Küüslaukile ka sõna. Seda wäikest raha, mis waja, ei peaks ometi sugugi raske olema kokku saada. Te ei mõtle sugugi pirukat, mille pääle te saate. Hähähä! Peaks ometi mehi leiduma, kes rahwuslise asja pääle ka midagi ohwerdawad. Linnapää palk on ju, kui ma ei eksi, kümmetuhat, abide palk kolmtuhat, sekretääri oma wiistuhat. Me jagame ametid ära ja läheme siis walima. Walimiskulud wõtawad need oma pääle, keda me walime. Ajad on ju küll kitsad, aga — noh, peab katsuma läbi ajada. Herr linnapää annab kolmtuhat ja teenib esimesel aastal seitsmetuhande eest, abid annawad igaüks wiissada ja herr sikedar tuhat — ongi need tarwilised wiistuhat rubla koos. — Wabandage, herrad, see on wana Küüslauki arwamine.

HÄÄLED

(läbisegi):

Hahaha! Hohoho! Ei ole sugugi halb nõu! Pärís õige mõte!

SENGELMANN

(koputab Küüslaukile õla pääle):

Me peame wana Küüslauki selle plaaniga Kiikajoni juure saatma! (Naer.)

ELWIRE:

Herrad! Tohin ma roale paluda. Nähtawasti ei tule enam keegi.

KÕIK
(lābisegi):

Tāname! Me tāname! Tāname wāga! (*Hakka-
wad minema.*)

KRUUSMANN:
Ja prouad, preilid ise?

ELWIRE:

On ainult herradele kaetud. Saate eksitamata
oma wahel olla. (*Kõik mehed söögituppa ära, ka
Elwire.*)

(*Marta istub klaweri ette ja laseb sügawasti
mõtetes, sõrmed tasa, nagu unistades üle klahwide
käia. Söögitoas taldrekute, nugade-kahwlite klõbin
ja elaw kõnekõmu, mis selgemini kuulmatuks jääb. —
Wähe aja pärast tuleb Elwire ja jääb lahtise ukse
lähedale kuulutama.*)

SILMUS
(söögitoas):

Me joome siis esimese klaasikese sündimis-
päewalapse, oma sõbra herra Mattias Luiki terwi-
seks, soowime temale rahu ja terwit ja palju õnne
tema edaspidiste kawatsetud ja kawatsemata ette-
wõtete jaoks. Me loodame, et tema see mees on,
kes need räägitud kolmtuhat laua pääle panna wõib
ja tahab, ja et meil täna aasta pärast wõimalik
on oma linnapää ametiketiga ehitatud sõbrale rae-
koja suures saalis õnne soowida, — terwiseks!

(*Toolide nihutamine, klaaside kõlin, hüüded läbi-
segi: „Terwist! Hästi öeldud!“ J. n. e.*)

LUIK:

Sõbrad! Herra Silmus teeb halba nalja! Mina,
kui wäikese haridusega inimene... Aga — tuhat
rubla minu poolt kuludeks, kui me sõbra Silmuse
ise linnapää koha pääle upitada saame ...

KRUUSMANN:

Mis? Wäikese haridusega inimene? Aga mees, kelle wastu terwel linnal usaldus! Mis tarkust sinna waja! Mis eest siis sikedäärid ja konsulendid on? Wana Kruusmann toetab ka herra Luiki kandidatuuri. Ja ka tuhande rublaga!

AASLANK:

Maha Kiikajon!

KÜÜSLAUK:

Herrad, wana Küüslauk on kehwa mees, tema ei toeta rahaga, tema — toetab kõlbliselt. Ja herra Luik ei tarwitagi toetust, herra Luik jõuab isegi need kulud kanda. Ta on tänagi jälle wäikeses hwiti teinud, mis lootuse järele tuhandeid toob...

HÄÄLED

(läbisegi):

Mis, mis? Kus? Missuguse jälle?

KÜÜSLAUK:

Ta ostis Noorbergi wabriku. Ja wõileiwa eest!

(Siit ja säält on kuulda: „Hohoo! Hehee!“

Aga ka naermist kuulukse, asjast arusaamist ja hääkskiitmist.)

SENGELMANN:

On ka wiimane aeg, et see wana lobudik säält kaob!

ELWIRE

(paneב ukse kinni, astub Marta juure, paneב käe tema õlale, õnnelikult):

Kuuled sa, Marta, kuidas nad teda armastawad! Mis sa ütled?

MARTA

(pääd tõstes, tõsiselt):

Mina? Mina ei ütle midagi. Ainult mõelda annab mulle see kõik. (Tõuseb üles, astub erutatult

mõne sammu.) Elwire! Ütle mulle, on sinu meelest kõik see seltskond sääal (*käeliigutus*) seda väärt, et ta oma wastasrinna puhtate püüdmiste üle hirwitada tohib? Hirwitada Kiikajoni, selle kunstniku-hingega mehe üle, keda ta ei mõista ja mõista ei jõua? (*Erutus tõuseb, ta paneb käe õe käsiwarre pääle.*) Ah, Elwire, tunned sa herra Kiikajoni, oled sa teda kunagi näinud, tead sa temast midagi?

ELWIRE:

Uulitsal on mulle teda näidatud.

MARTA:

Ah, sa peaksid teda nägema ja kuulma, kui ta — põlewate silmadega ja põlewa hingega oma püüdmistest, oma suurtest plaanidest räägib! — Üks keerub on ta siis, tulise mõõgaga kaitsmas kõike, mis aus ja hää, oma rahvast ja seda paradiisi, kuhu ta teda wiia tahab! Missugune mees, Elwire!

ELWIRE

(*emalikult omalt poolt kätt Marta käsiwarre pääle pannes*):

Õde, sa ilutsed ju? Ja seda kõik tegi — eilane sõit raudteel?

MARTA:

Ei, ma tunnen hra Kiikajoni juba ammu. Sa tead, mul oli korra Antreas suwekoht. Tema oli parajasti oma kandidaadi teinud, uitas kogu suwe lootsikuga Soome jõgede ja järwede pääl, ja maalis pilta. Säält on meie tutwus pärit.

ELWIRE:

Maalis pilta? On ta ka kunstnik?

MARTA:

Sa ei tea siis? Siin ehk ei teatagi seda, ei tuntiagi tema töid?

ELWIRE:

Ei.

MARTA:

Ka tema uuemat pilti mitte, mille reprodukt-sioonisid ometi kõik päälinna ja Soome kunstikaup-luste aknad täis on. Tugew mees rabasoo, ussi-pesade keskel, rabasse ära wajumas...?

ELWIRE:

Siin tuntakse herra Kiikajoni — Mattiase sõp-rade üteluse järele, ainult kui hullu ajakirjanikku, kes wastu wett ujub ja weskitiibadega wõitleb. Kui meest, kelle suured plaanid kõik ilma real aluseta ja tuule pääle ehitatud, kes ise kaelani wõlgade sees sipleb . . .

MARTA

(kibedalt):

Hahaha!

ELWIRE:

Sa naerad?

MARTA:

Ja, ma naeran! Sest see mees, öeldagu temast ka mis tahes, wiib wõidule, kõik selle, mis tema rahwal — orjapõlwe wiletsusest häwitamata — au-sat ja wäärtuslist soode ja rabade taga ja laande keskel, püsiwalt edasi kestab ja arene-mist ootab!

ELWIRE

(õrnalt):

Sa armastad teda, Marta?

MARTA:

Ma ei tea. Aga üht tean ma: käsikäes temaga wõiks kõrget lendu lennata! Kui ka purustatud tiibadega kõrgelt kukkumine ootaks!

II. WAATUS

(Marta istub sohwal, raamat käes, aga tema mõtted ei ole nähtawasti selle juures, mis ta loeb. Wähe aja pärast awab Kүүslauk etteawaatlikult ukse, luurab tuppä ja astub siis üle läwe.)

KÜÜSLAUK:

Tere hommikust, preili! Uks ei olegi lukus; see on nüüdsel ajal — nõnda ütelda — etteawaatamata.

MARTA:

Wõib olla, herra —?

KÜÜSLAUK:

Kүүslauk, armuline preili. Wana Kүүslauk, ei keegi muu.

MARTA:

Ja, ja, ma mäletan. Te olite eila meil.

KÜÜSLAUK:

Üsna õige. Preilid on alles wõõras ja ei tea. Kүүslauk, teie õemehe truu asjaõienda ja parem käsi! Tuleme praegu temaga notariuse juurest, herra Luik astus weel kuhugile sisse ja tuleb ka kohe. Teeb jälle ühe suurepäralise sehwti, mis tuhandeid toob. Hoho! Preilid ei tea, aga — keda wana Kүүslauk teenib, selle pää pääle kogub raha! Kui wana Kүүslauki ei oleks — Teie õe-meess teab, mis ma temale olen.

MARTA
(tüütatult):

Ja?

KÜÜSLAUK:

No, kuidas siis mitte? Preilid ei tea. Mis ta's oli, kui ta linna tuli? Pisike käsitöoline. Raha? No ei tea, kas kuigi palju oli. Päris peaaegu tundmata sugulase käest väikese wana maja loksi ja — õnn tuli appi. Enne weel kui ta majasse sisse, wõi seda õieti silmagagi näha sai, kargas Laurits lakke ja tulekassa maksis ilusat raha peo pääle. Hakatus oli käes.

MARTA
(jääb terasemalt kuulatama):

„Laurits kargas lakke?“ Kas see on mõistuse sõna? Ja mis see tähendab?

KÜÜSLAUK:

Maja põles maha. See on niisugune kõnekäänd. Preilid ei tea.

MARTA:

Ja? Ja siis?

KÜÜSLAUK:

Hra Luik wedas maalt palke ja materjali ja ehitas ise, nõnda ütelda, oma kätega uue maja üles. Kuradi nägusa! Leidis ka kohe ostja ja müüs maja kalli hinna eest maha. Õnnele oli alus pandud Herra Luik ehitas uue maja, müüs maha ja — nõnda ikka edasi.

(Elwire on oma toa lahtisele läwele ilmunud ja kuulatama jäänud.)

MARTA
(huwitatult):

Teie ajasite juba sel ajal minu õemehega äri?

KÜÜSLAUK:

Ei veel. See tuli alles pärast. Aga sel ajal hakkasin ma teda silmas pidama, kui meest, kellele waja suuremat sehwti kätte mängida...

MARTA:

Kuidas? „Kätte mängida?“

KÜÜSLAUK:

See on — preilid ei tea — ka äriilmas niisugune kõnekäänd. Teie õemees ostis minu wahelttalitusel käidawa uulitsa äärest suure krundi, wanu majalobudikkusid täis. Gänsemani oma. No esite oli ta õnnetu, sõimas mind petjaks. Majad olid, nõnda ütelda, müümise jaoks prepareeritud ja üles lakeeritud, aga tõepoolest wanad mädad kopsud. Minagi ei olnud neid õieti hinnata osanud, aga kes enesest kawalamate ärimeeste konksude wastu ikka wõib! — Waadake, siis ma ütlesin herra Luikile: ärge nüüd kartke! Wana Küüslauk ei ole veel kedagi libeda pääle wiinud ja hädasse jätnud. Preilid, nagu ma siin seisan: iga toll shentelmann — wana Küüslauk on ka shentelmann! Hoho!

MARTA:

Mis te siis tegite?

KÜÜSLAUK

(tagasi põrgates):

Mina? Kes? Mis! Kes seda wõib ütelda?

MARTA

(jahedalt):

Kuidas siis minu õemees sellest lõksust pääsis?

KÜÜSLAUK:

Kuidas ta pääsis? Hiilgawalt. Temal on ju õnne. Laurits! Laurits tegi oma töö. Ühel ilusal hommikul

oli see tore plats lage. Pritsimehed tõukasidki püsti jäänud korstnad ümber. Ja tulekassa maksis ilusat raha, kaks kord nii palju kui ostuhind oli. Mis siis wiga oli niisuguse toreda Jumala muidu kätte saadud platsi pääle uusi majasid ehitada ja nende eest kallist hinda wõtta. Halb sehwt oli kulla-
auguks muutunud. — Ma ütlesin ju, preilid ei tea: Wana Kүүslauk, keda tema armastab, sellele on Kүүslauk sula raha.

(Elwire on kuulmata sammudega tупpa tulnud, nägu kahwatanud kui surnul, — teised ei märka teda.)

MARTA

(erutuse pärast wärisedes):

Te ütlete — ma mõistan seda nõnda — minu õemes pani majad põlema?

KÜÜSLAUK:

Aga Jumal hoidku, preilid, kuidas te seda wõite mõtelda! Tema? Tema magas rahulisti omas toas, kui see sündis, jaaah!

MARTA:

Siis — teie!

KÜÜSLAUK

(näoilmega mis ei salga, ega ka tõeks ei tunnista):

Miks preilid ikka kohe halba mõtlewad? Ja nii palju küsiwad? Kellel siis niisuguseid asju waja teada? See juhtus! Küllalt! Kui süüdlast oleks olnud, küllap siis wist tulekinnituselts midagi oleks maksnud? — Rahustage ennast, preilid, kõige selle asja pääle on ammu juba rohi kaswanud, ükski koer ei haugu!

MARTA

(ägades):

Minu Jumal, minu Jumal! Siis kuritöö pääle on kõik see rikkus siin rajatud! Kuritöö pääle. *(Üles karates, wälkuwail silmil:)* Ja — teie? Miks te's mulle seda kõik seletate? Mispärast, wastake!

KÜÜSLAUK:

Ja mis siis, preilid? Mis ma siis olen ütelnud? Mitte midagi! Ise küsisite, siis niisamuti jutu pääl... et preilid ometi ka teaks, kes wana Küüslauk on ja mis ta teie õemehele on! Sellepärast! (*Ennast sirgeks ajades:*) Iga toll shentelmann ja aumees, iga toll! Teie õemees teab seda. Hoho! Tema teab seda! Mitte asjata ei ole ta täna wana Küüslauki kontrahi järele enese kompajongiks teinud. (*Uhkelt.*) Kompajongiks, preili!

MARTA

(*põlastusega*):

Hirmus inimene! Ma ei taha teid näha, mitte silmapilkugi ühte ja sedasama õhku teiega hingata! Minge! (*Näitab läwe poole.*)

KÜÜSLAUK

(*wõõritades*):

Mis? Minge? Minule — minge? (*Ootab wastust, kui seda ei tule, tigidalt:*) Jaa, preilid, küllap wana Küüslauk läheb, kui kästakse, agaa — kardab, et... Preilid on siis sellest puust, hähähä! Preilid ei tunne weel ilma ega elu. Hääd jälleenägemist, preilid, hääd jälleenägemist! Me saame lootuse järele õige pea ja õige sagedasti jälle kokku...

(*Ukse kuljus heliseb. Marta, erutatud, ei tea mis teha. — Elwire wangub jõuetute sammudega lähemale. Küüslauk, käed püksitaskutes, nihutab püksa üles, on wõitluswalmis.*)

MARTA

(*kohkudes*):

Sa olid siin? Sa kuulsid..?

ELWIRE

(*ägades*):

Jah, ma kuulsin! Minu Jumal, minu Jumal..!

MARTA
(*kibedalt*):

Kuulsid sina ka siis sellest alles nüüd?

ELWIRE
(*ägedalt*):

Kuida sa wõid kahelda. . !

MARTA
(*käsa kokku pannes*):

Ma ei mõista seda! Oled sa siis kinniste silmade ja kõrwadega siia sattunud ja kõik selle aja siin nõnda elanud?!

ELWIRE :

Ma ei usu selle mehe juttu! Mattias on aus! Tema enese suust tahan ma seda kuulda! (*Näeb Kүүslau ki.*) Teie weel siin? Mis te weel ootate?!

KÜÜSLAUK:
Aga, armuline proua . . .

ELWIRE
(*kohutawa hääle ja väljasirutatud käega*):

Minge!

(*Ukse kuljus heliseb uuesti, Liisi, sisemistest tubadest, tuleb ust awama.*)

KÜÜSLAUK
(*tigedalt*):

Minge! Wäga hästi öeldud: minge! Aga wana Kүүslauk ei ole harjunud oma sõbra ja kompaljongi Mattias Luiki juures läwest väljawisatud saada. Nii on, prouakene! Wana Kүүslauk ootab ära, mis Mattias Luik ka selle loo kohta ütleb. Jaa, mis majaperemees ka ütleb... (*Sisseastuwat Kүүkajoni nähes muutub ta äkki koeraalandlikuks, ta kiheleb, ei tea, kas minna wõi jääda.*)

(Kiikajon, pikk kõhetu kuju, habemeta ja paljaks põetud pääga, kuld näpitsprillidega ninal. Elwire on ennast koguda püüdnud ja temale wastu astunud.)

KIIKAJON:

Soowin häd hommikut! Majaproua, kui ma ei eksi? Kiikajon, ajakirjanik Kiikajon, armuline proua!

ELWIRE

(suures erutuses):

Ah!

KÜÜSLAUK

(läwe poole nihkudes, ühtelugu kummardades, koeralandlikult):

Herra kandidaat! Herra kandidaat ise! Tere hommikut, herra kandidaat! Wabandage, herra kandidaat, kui herra kandidaat tulewad — herra kandidaat, siis ma ei taha kauemini eksitada! Suur au, herra kandidaat, suur au! Jumalaga, herra kandidaat! *(Et Kiikajon tagasi põrgates, pää seljas, temale kõrgilt otsa waatama on jäänud, siis:)* Küüslauk, herra kandidaat, wana Küüslauk, ei keegi muu, — kandidaadi herra on ehk minust ka kuulnud...?

KIIKAJON

(tagasi tõrjuwalt):

Jaa — aga mitte häd!

KÜÜSLAUK:

Ja, ja, ilm on kuri, herra kandidaat! Kõneleb teisest inimesest ikka ennem halba kui häd! Kandidaadi herral on ju ka palju wastaseid. Aga ma ei taha eksitada, jumalaga, herra kandidaat, jumalaga! *(Ikka kummardusi tehes tagurpidi ära.)*

(Kõik kolm on piinlikult puudutatud. — Kiikajon wabaneb sellest kõige enne.)

KIIKAJON
(naeratades):

Natuke kentsakas isand see, armuline proua.

ELWIRE:

Jaa, herra Kiikajon! Ja mulle on walus, et te just esimest korda üle meie läwe astudes siin — niisuguse eest pidite leidma, keda me just silmapilgul enne teie tulekut palunud olime, meid enesest wabastada!

KIIKAJON:

Tõesti? See on mulle huwitaw kuulda. See üllatab mind, aga — (*elawalt Marta poole tõtates*) Tere hommikust, preili Weiler! (*Elwire poole:*) Eila raudteel siginud lähem tutwus teie preili õega julgustas mind sisse astuda, et armulise preili terwise järele pärida.

ELWIRE

Tean juba, herra Kiikajon. Marta on mulle jutustanud, et te nii lahke olite, teda pikal sõidul enese kaitse alla wõtma... Ehk wõtate istet, herra Kiikajon.

KIIKAJON
(hääs tujus):

Tänan! Armuline proua, nõnda nagu mina teie preili õde tunnen, tema oskab ennast juba ise tülitamise eest kaitsta. (*Istub.*)

MARTA
(*Elwirele*):

Herra Kiikajon arwab, et mis Piiterist tuleb, on juba niisugune — kõige koertega puretatud...

KIIKAJON:

Seda vähem, aga — meelituste ütlemiseks on minu keel kida. — Pikk sõit ei ole teid wäsitanud? Terwis ja tuju hää?

MARTA:

Terwis — jaa! Tuju . . .? (*kehitas õlgu.*)

KIIKAJON:

Tuju tuleb jälle. Paar päewa puhkust ja meie wäikelinna waikust ja wärsket õhku... (*Elwire poole:*) Herra Luik ei trehwa ma nähtawasti kodus, armuline proua?

ELWIRE:

Ta peab iga silmapilk tulema!

KIIKAJON:

Ja millal te, preili Weiler, end meie muusika-õhtutel ja promenaadil näitate?

MARTA:

Ei tea. Wõib olla, ei kunagi.

KIIKAJON:

Kuidas?

MARTA:

Wõib olla, sõidan ma kohe jälle.

KIIKAJON:

Noo? Sellest oleks kahju. Nii mõnegi mõtte arutamine jäi pooleli. Oleks huwitaw olnud waielusi jätkata. Ma loodan, me leiame mahti veel kõige juure tagasi tulla ja siis põhjalikult... (*Waatab uuri, tõuseb üles.*)

ELWIRE:

Ega te ometi juba minna ei taha? See oli ju kui tuld tooma tulnud!

KIIKAJON:

Ma pean küll. Ajalehe inimene — selle aeg on piiratud...

ELWIRE:

Meie ei tohi teid pidada. Minu mehel on muidugi wäga kahju, kui kuuleb, et nii aruldane küllaline teda kodus ei leidnud...

KIIKAJON:

Ma ei usu mitte. Armuline proua, me oleme ju otsekohesed inimesed, nõnda et teile julgesti ütelda wõin: teie abikaas ja tema sõbrad — nemad ei armasta mind.

ELWIRE:

Wõib olla te eksite. Ehk olete teie ise, kes enese ümber walli on ehitanud, millest igaüks üle ei pääse?

KIIKAJON:

Ma ei taha wastu waielda. Aga — kahju, et ma herra Luiki kodus ei leia. — Ma olingi tulnud, et — ühest leerist kätt teisele wastu sirutada. Meil on homme linnawalimiste jaoks nõupidamise koosolek. Kompromiss meie mõlemate parteide wahel oleks soowitaw. Ma tahtsin hra Luikilt küsida — temal on linna olude kohta asjatundmist, temal on sõpru, poolehoidjaid ja usaldust — kas tema lubab, et meie partei teda omalt poolt linnawolikoguliikme ja pärast — linnanõuniku kandidaadiks üles seadida tohib? Wahest olete nii lahke, ütlete temale seda, ja — meile oleks wäga armas, kui ta oma otsust mulle paari sõnaga teataks.

ELWIRE:

Häämeelega — *(ukse kuljus kõliseb)* ma arwan ta ongi tulnud. Siis saate temale seda ise ütelda. *(Tõttab eeskotta. Tuleb aga kohe tagasi.)* Ei olnud mu mees, aga — wabandage mind silmapilguks. *(Eeskotta tagasi.)*

MARTA

(suures erutuses):

Herra Kiikajon!

KIIKAJON:

Ja, preili Weiler!

MARTA

(nagu enne, kähku):

Ärge tehke seda! Ärge seadige minu õemehe kandidatuuri üles!

KIIKAJON:

Kuidas ma seda pean mõistma, preili Weiler?

MARTA

(nagu enne):

Teie enese ja teie partei pärast mitte! Usaldage mind!

KIIKAJON

(südamlikult):

Seda ma teen, ehk küll — see kõik mulle mõistatus on...

MARTA:

Enam ma ei wõi teile ütelda! *(Temal on pisarad tulemas.)*

KIIKAJON

(wõtab Marta kae, suudleb seda südamlikult):

Ma tänan teid, preili Weiler! Ma ei küsi asjade järele, mis te mulle ütelda ei saa ja arwan teadwat, mis teie mõtlete. Kuid — wõib olla, on **kõik** see, mis rahwa suus liigub, ainult paljas arwamine, mis tõsi ei ole?

MARTA

(pisaratega wõideldes):

Ei, ei, paraku ei ole see paljas arwamine!

KIIKAJON:

Tõesti! — Kurbi! *(Wiiwitades.)* Preili Weiler, mul on raske küsida, aga — ma ei wõi minna — *(nagu sõnu otsides)* enne kui ma ei tea: teadsite teie seda juba waremini, wõi kuulsite alles nüüd?

MARTA

(leegitsewate silmadega, aulikult):

Kuidas te wõite arwata? Läks praegu inimene toast, kellelt me selsamal tunnil seda esimest korda kuulsime, mina ja mu waene õde! See — näitab teile ehk uskumata, siiski on see nõnda!

KIIKAJON

(pigistab tugewasti Maria kätt):

Andke mulle andeks ja wõtke minu tänu! Te olete mulle suure hääteo teinud. Saagu sellest kõigest esimene aluspalk tõsise sõpruse sillale meie wahel.

MARTA

(tagasi hoitud nutuga):

See ei wõi olla, herra Kiikajon! Raba, kus sees mina rübelen, on sügaw ja ülesillutamata lai! Oh, ma olen nii õnnetu! Minge, ma palun!

KIIKAJON

(ühe silmapilgu nõuta):

Ja, nüüd — nüüd on mul raske minna! Preili Weiler, me kõik ei saa elu muuta, peame seda wõtma nagu ta on. Kui ka ei tea kuidas ennast tahaksime hoida, pori on säääl ja pritsmed lendawad üles, meie ei pääse nende eest! *(Marta nutab.)* Ma tahan teile midagi ütelda, preili Weiler, ehk wõib see teid kuidagi trööstida: — inimene, kes minu tulekul siit läks, on — minu isa! Tema küll ei tea seda, aga ometi on see nõnda! Ja et see nõnda on, sinna ei saa ka minna midagi parata!

MARTA:

Oh Jumal!

KIIKAJON

(kätega):

Tja!

ELWIRE

*(tuleb tagasi, õde nutma nähes jääb ta pööratutult
ja nõuta mõlemile otsa vaatama).*

KIIKAJON

(rusutult):

Jälleenägemiseni õnnelikumal tunnil, preili Weiler! *(Elwire kätt suudeldes.)* Mul on au, armuline proua! *(Ära.)*

MARTA

(on sohvale langenud, näo käte wahele peitnud ja nutab).

ELWIRE

*(murelikult Martale lähenedes ja tema pääd
paitades):*

Sa nutad, Marta?

MARTA:

Kuidas ma ei peaks!

ELWIRE:

On weel midagi juhtunud?

MARTA:

Wõib olla. Ma ei tea. Kas ei ole sellestki küllalt!

ELWIRE

(raskelt):

Jah, ka sellestki on küllalt!

MARTA

(pääd tõstes, kaebades):

Kuis olin ma õnnelik! Iga tund, iga samm, iga eksam, mis seljataha jäi, wiis mind elule wastu, õnnele, wabadusele! Hää tahtsin ma olla, aus, kui lipukandja teiste eel! Nagu pilwede pääl istusin

ma ja unistasin! Ja nüüd — see ärkamine! (*Hüsteriliselt:*) Hirmus! Alla Küüslaukide ja konsortide kilda olen ma langenud, sügawale, porisse! Oh Jumal!

ELWIRE:

Mis sa, laps, räägid! Mis on sinul sellega tegu?

MARTA:

Kas ei ole ka mina ennast selle paturahaga nuumanud! Kes usub, et ma ei teadnud!

ELWIRE:

Sina tulid eila ja lähed täna kui sa tahad, ja kõik mis siin, jääb sinu seljataha. Aga mina, kelle jaoks sul ainustki toetawat sõna ei ole, mis teen mina!

MARTA

(suurte silmadega õele otsa waadates ja siis tema ümbert kinni hakates):

Anna andeks, Elwire!

ELWIRE:

Suur laps oled sa alles, Marta, ja nii vähe weel elu ära kannatama küps!

MARTA:

Jaa, ja nii suur egoist! Aga — mis peab saama, Elwire!

ELWIRE:

See on Jumala käes! Mina — olen Mattiase naine — (*ukse kuljus kõliseb*)... ma arwan, ta tuleb. Kuni ma tema enese käest ei kuule, et tema käed puhtad ei ole, ei usu ma seda, ei saa ma seda uskuda!

(Marta oma tuppä ära, uks jääb lahti. Liisi tuleb eeskoja ust awama, siis jälle ära.)

RENSLOW
(*sisse astudes*):

Tere hommikust! Wabandage. Renslow, tulekinnitusseltsi Fõniksi agent. Wõin ma herra Luikiga rääkida?

ELWIRE:
Minu mees ei ole kodus. Ta ehk tuleb pea. Oli teil midagi, mis mina ei saa õiendada?

RENSLOW:
Jaa, armuline proua. Ma tulen parem teine kord.
(*Kummardab, tahab minna. Ukse kuljus.*)

ELWIRE:
Wiiwitage silmapilk, wõib olla, tulebki mu mees.
(*Läheb ust awama.*)

LUIK
(*astub sisse*):
Oo, herra Renslow! Mis hää tuul siis teid meie poole toob? Olge lahke, istuge.

RENSLOW:
Tänan, vähe aega. Me saame ehk niisamuti ja jala pääl ruttu walmis. Lubage küsida, kas on tõsi, et te Noorbergi wabriku olete ostnud?

LUIK:
Tulen praegu notariuse juurest kontrahti alla-kirjutamast. Aga mis see teid huwitab?

RENSLOW:
Kohe! (*Otsib taskust paberi.*) Tulekinnitusselts Fõniks, kelle juures wabrik kinnitatud, ütleb, nii kui wabrik uue omaniku kätte on läinud, enese tänasest päewast wabriku tule vastu kinnitamisest lahti.

LUIK:
Mis?

RENSLOW:

Olge lahke, kirjutage alla, et ülesütlemise olete saanud.

LUIK:

Seletage mulle, mis see tähendab?

RENSLOW:

Tähendab, herra Luik, et te wabriku kohe mujal peate kinnitama, kui te ei taha, et see hoopis kinnitamata on. Palun alla kirjutada.

LUIK:

Aga kui ma ei taha?

RENSLOW:

Siis teen ma seda notariuse kaudu.

LUIK

(külmal):

Teete teie seda kõik enese tarkusest, wõi kellegi käsul.

RENSLOW:

Fönikse seltsi pääwalitsuse käsul.

LUIK:

Ja kust teab Föniksi pääwalitsus, et mina Noorbergi wabriku ostnud olen?

RENSLOW:

Mina telegrafeerisin!

LUIK

(wihaselt):

Herra!

RENSLOW:

Herra!

LUIK:

Ja kõige selle asja põhjuseks on?

RENSLOW

(külmal):

Põhjuseid ei ole mul käsku lähemalt seletada.
Neid võite enesele ise arvata.

LUIK:

Herra! Te olete häbemata!

RENSLOW:

Kah, kui äri asjus seda waja on. Palun, kirjutage alla.

LUIK

(põrutades):

Põhjuseid nõuan ma!

RENSLOW

(külmal):

Te nõuate? Olgu siis. Meie selts on teile kord kolmtuhat ja siis kolmkümmendtuhat maksnud, enam ta ei soowi — teiega ärilises ühenduses seista. Kirjutate nüüd alla?

LUIK

(lāwe pääle näidates ja põrutades):

Wälja!

RENSLOW

(hirwitades):

Te wiskate mind wälja? Palun mulle siis ka ust awada, et wäljawiskamine täielikum oleks.

LUIK:

Kui soowite! Aga siis saate ka põlweaga. . .
(neelab sõna alla).

RENSLOW:

Tänan! Ma lähen siis parem ise. Aga tulen notariusega! Jumalaga! Armuline proua — mul on au! (Ära.)

LUIK

(*wäga erutatud, astub telefoni juure, helistab*):

Palun nr. 45-56! (*Helistab.*) Herra konsulent Silmus? — Siin Luik — — Hommikust! Fönikse agent on mulle Noorbergi wabriku tulekinnituse üles ütelnud, sellepärast, et wabrik uue omaniku kätte üle läks. On tal õigus seda teha? — — Teie ei tea? — — Selle järele kuidas põhjuskiri? — — Teil ei ole põhjuskirja käepärast? — Tänan, helistage ära! — (*Kõlistab wähe aja pärast uuesti.*) Tsentral? — Palun nr. 53-64! (*Helistab.*) Herra Bistram? — Siin Mattias Luik! — — Ma olen Noorbergi wabriku ostnud, soowite seda kinnitada? — — Ja? — Siis laske takseerida! Aga kohe! Wabrik on praegu kinnitamata ja asjaga rutt. — — Kui kallilt? Nii kallilt, kui wälja annab. Ütleme — kolmekümnetuhande eest. Ma hakkan homme päew wabrikut ümber ehitama ja suurendama. — — Ise selle juures olla! Mul pole wõimalik, aga — — Keegi minu nimel? Kas teate, kutsuge siis wana Kүүslauk. Ta wõib minu asemel olla! — — Tänan! Ja millal wõin ma kinnituse paberi saada? — — Weel täna õhtu? — — Hää küll, saatke siis maksu järele. — Kas weel midagi? — — Ei — Tänan! (*Helistab ära.*)

LUIK

(*on enese wäsinult sohwale wisanud, tema pahane pilk uitab rahutumalt ringi. Nüüd langeb tema silm Elwire pääle, kes erutatult waielust Renslowiga ja telefonil rääkimist päält oli kuulnud ja üksisilmi murelikult uuriwa pilguga oma meest tähele paneb. Luiki nägu muutub kaastundlikuks ja lahkeks*):

No, Elwire? Nii murelik nägu? Ometi mitte selle tühise wahejuhtumise pärast Renslowiga? See ei pruugi sinu rahu rikkuda.

ELWIRE

(*tõsiselt*):

See mitte, Mattias. See mitte. (*Astub lähemale.*)

LUIK:

Mis siis? On midagi juhtunud? Oli sul teenritega pahandust?

ELWIRE:

Tühiste asjadega ma ometi sind tülitama ei tule. Aga muidu! Ma ei tea isegi, kust wõi kuidagi alata. Ma tean ju sinu äriasjadest ja muredest hoopis vähe, sa ei ole nende üle minuga kunagi kõnelenud.

LUIK:

Kas ma ei ole? Miks ma sind ka nendega pidin tülitama, seks olid sa mulle liiga hää. Mul ei olnud ju ka midagi tähtsamat ees, mille üle oleks maksnud rääkida. Ja tühiste asjadega, nagu sa ise praegu ütlesid, ei maksnud ometi mul ka mitte sinu rahu rikkuda.

ELWIRE

(iseenesega wõideldes):

Mattias! Sa mässid mind siidi ja sametisse ja mina — ei ole kordagi küsinud, kust sa seda kõik wõtad!

LUIK:

Hahaha! Sa ei pea ka mitte küsima. Kui ma seda teen, küllap ma siis ka ikka wõin. — On sul raha vaja?

ELWIRE:

Ei, Mattias! Millal sinu raha minu eest luku taga seisis. Aga — sa oled Noorbergi wabriku ostnud ja minule ei ole sa sellest sõnagi ütelnud...

LUIK

(käega wisates):

See oli ju alles eila ja kukkus mulle wana Kүүлslauki läbi kogemata kätte. Ei saanud ju veel mahtigi rääkida.

ELWIRE
(*kaebades*):

Küüslauk! Ikka see hirmus inimene! Miks sa teda juba ükskord hõlmade küljest maha ei raputa!

LUIK:

Tja! Kui see nii kergesti läheks! See on nagu lutikas woodiprao wahel, kellest lahti ei saa.

ELWIRE:

Sinu needmine on ta, Mattias!

LUIK:

Nõnda traagiliselt ei maksa seda wõtta. Ta on mulle ka teenuseid teinud. Ja mis Noorbergi wabrikusse puutub — selle juures sissekukkumist ei ole. See on mulle pool muidu kätte tulnud. Kümnetuhande rubla eest. Naeruwäärt! Krunt üksi on kaks korda niipalju wäärt.

ELWIRE
(*ahastades*):

Kümme tuhat! Ja käkisid praegu wabriku kolmekümne tuhande eest kinnitada! Mattias! Mis sa teha tahad!

LUIK:

Inimestele tööd anda ja ise hästi teenida. Noorbergist ei olnud asja, tal puudus kapital. Ja wabrikant ilma ärikapitalita, on meie ajal null. Aga mis sul on, Elwire, sa oled nii imelik? (*On üles tõusnud, püüab kätt Elwire ümber panna.*)

ELWIRE
(*taganedes*):

Tõesti, Mattias? On see tõesti nii? Kas ei pea jälle korduma — ah! see ei taha üle huulte tulla! — Kas ei pea korduma — Gänsemanni majade lugu?

LUIK
(tagasi põrgates):

Mis see peab tähendama? Gänsemanni majade
lugu...? Kes sellest sinule...?

ELWIRE
(ägades):

Mattias! On sinu käed tulesüütamise süüst puh-
tad!? Wannu mulle, Mattias!

LUIK
(tusaselt):

Missugune nõudmine! No kui see sind rahustab,
Elwire, — minu käed ei ole iial tuld süütanud,
ei enne ega pärast.

ELWIRE:

Aga süda, Mattias? On ka süda puhas? Ma
usun ju, sinu käed ei süütanud tuld, Kүүslauk oli
kes seda tegi, aga — see sündis sinu teades ja sina
olid, kes selle eest raha võttis! Ja — mina olen
nüüd, kes ka selle rikkuse sees pöörleb, mis sel
wiisil kokku on kantud!

LUIK:

Kes sulle niisugust juttu kõrwad täis on pu-
hunud, nüüd, mitme aasta pärast?

ELWIRE:

See, kes seda kõige paremini teab. Kүүslauk.

LUIK
(tagasi põrgates):

Tema! — Uskumata!

ELWIRE:

Ta ei ütelnud lausa, aga ei salganud. Ta kin-
nitas, et sina juba tead, mis ta sulle on!

LUIK:

Ta hooples siis sellega?

ELWIRE

(*ägades*):

Mattias! On sulle midagi kallis? On sulle midagi püha? Kõige selle juures siis — on selle asja taga midagi, wõi ei ole, on sinu hing sellest süüst puhas?

LUIK

(*rahutumalt toas ringi astudes, siis Elwire ette seis-
ma jäädes*):

Elwire! Ma tahan sulle midagi ütelda: Lin-
nas seisawad tuhat maja üksteise kõrwal. Mine
wanemasse linnajakku, agulitesse, sääl leiad neid
üksteise kõrwal: wanu, upakile, wiltu wajunuid.
Oled sa iial näinud, oled sa kunagi kuulnudki, et
kusagil kord mõni wana maja inimeste käte läbi
maha lõhuti? — Kõiki neid sööb korra tuli, kõik
saawad nad, enne ehk pärast, kui nad oma aja
ära iganud, tuleroaks — on see nõnda, wõi ei ole?

ELWIRE:

Hirmus, kui see nõnda on!

LUIK:

Ei ole midagi hirmsat. Ja — arwad sa, El-
wire, et tulekinnitusseltsid seda ei tea? Wäga
hästi teawad nad, aga tikuwad ise üksteise õhinal
inimeste majasid kõrgema ja kõrgema hinna eest
kinnitama. Oled sa kuulnud, et mõni selts hoonete
põlemise läbi on pankrotti jäänud? Ei, nende äri
õitseb, ja aastaastalt saawad nad oma aktsionäridele
kõrgemat ja kõrgemat diwidenti jagada. — Kes on
kahju saanud? Ei keegi. Kõik wõidawad. Äri
on äri.

ELWIRE

(meeleheitlikult):

See on sofismus, Mattias, see on asjade päa
pääle pööramine! Musta ei saa targutamistega wal-
geks pesta. (*Purskab nutma.*) Sa puikled, sa oled
siis süüdlane! Minu Jumal, minu Jumal!

LUIK

(pahaselt):

Sa oled närwiline! Wõta natuke broomi.

ELWIRE

(hüsteeriliselt):

Närwiline? Aus olen ma! Inimene olen
ma! Inimeste seast tulen ma, kelle silmas kuritöö
kuritöö oli, kellel hoonepõletaja jaoks sunnitöö
oli ja Siber! Sa tahad Noorbergi wabrikut ka jälle
maha põletada! (*Kui Luik temale läheneda püüab.*)
Ära tule mitte! Ära puutu minusse! Kas sa
siis ei mõista?!

LUIK

(*Elwire küsiwarrest kinni sasides*):

Naine, sa oled ju hull!

ELWIRE

(*kätt lahti hiskudes*):

Hull olin ma, kui ma sinule tulles kohe ei
küsinud, kust nii äkki see suur rikkus sulle tuli!
Hull olin ma, kui ma ei küsinud, miks inimesed nä-
puga meie päale näitasid, pääd kokku pistid ja
sositasid, kui me esimestel päiwil paarirahwana üle
uulitsa läksime! Hull olin ma, et ma ei küsinud,
miks ainult need sinu majas sisse ja wälja käiwad,
sinu lauas lagastawad, kes, wõib olla niisamasugust
äri ajawad, kui sa ise! Hull olin ma...

LUIK

(*wahele*):

Aga Elwire! Armas naine — —!

ELWIRE:

Mina ei ole sinu naine! Mitte tundigi ei jää ma kauemini sinu katuse alla! Ära selle ülekohtu rikkuse seest, maha sinu siid ja samet, waene, nagu ma tulnud, lähen ma... ah, ah, kes wõtab ära selle häbi! Kas ei ole ka minu käte küljes tule kõrwehais? Marta! Marta! (*Jookseb hüsteeriliselt Marta toa läwe poole. Marta jookseb temale wastu, nad hoiawad nuttes üksteise ümbert kinni.*)

LUIK

(*jahmatades*):

Sa oled siin? Sa kuulsid! No siis waigista sina ometi teda!

MARTA

(*tõsiselt*):

Mina? Kuida saan mina seda teha? Mina mõtlen ja tunnen nagu tema. — Missugune mees! Mattias Luik — ja ei jõudnud katsumise tunnil kiusatusele wastu seista!

LUIK

(*nagu läbi sisemise nutu*):

Narrid olete te! Mis te's tahate, et ma pean tegema?

MARTA:

Narrid? Wõib olla. Mis meie tahame? Ausateks inimesteks jääda, kes rikkuse sees ei rübele, mis kuriteo läbi saadud. Mis sina pead tegema? Tja, kes selle pääle teab wastata! Sellega pead sa ise walmis saama. Mis sa minu pääle oled kultanud, pead sa krossi ja kopikuni tagasi saama, kui ma ka sel silmapilgul weel ei tea, kuidas ja millal. Ära nuta, Elwire, me jõuame tööd teha. Küll meie jaoks ka kusagil tükk ausasti teenitud leiba leidub.

ELWIRE

(*nuttes*):

Ja, ja, Jumal ei jäta meid maha!

LUIK

(pool wihaselt, pool nuttes):

Jumal ei jäta ka mind maha! Ta ei ole seda teinud, ja — lollus! Homme räägime kõige selle üle kainemalt!

MARTA:

Homme ei ole meid enam siin!

ELWIRE:

Ja, Mattias, homme ei ole meid enam siin! Anna andeks! Sa oled minu wastu hää olnud, aga — mina ei saa teisiti! *(Nutab.)*

LUIK:

Sina ei saa...? Saan siis mina midagi parata. Ma ei saa ometi minna ja ütelda: wõtke see raha tagasi. Mind naertaks ju wälja ja peetaks nõdra-meelseks! Kas sa's sellest aru ei saa?

ELWIRE:

Mina saan ainult aru, et ma puhta südame ja hingega mehele läksin, nagu Roo mõisa tisler oli, teadmata, mis temast wahe ajal oli saanud! Ah, Mattias, Mattias, miks ei jäänud sa selleks, kes sa olid! Oli meile waja mammonat, oli sinule, usinale ja wäsimata töömehele waja kuriteo läbi saadud rikkust! — Tulesüütaja naine ei saa mina olla!

LUIK

(murtult):

Tulesüütaja! Mis tulesüütaja mina siis olin! Süütasin mina tuld? — Minu terve elu ei kaalu siis midagi, üksainus eksisamm, ja — ma pean kadunud inimene olema?! — Sa ei tea, mis sa mulle teed! Kelle pärast oli siis see kõik? Ometi sinu pärast! — — Juba kui sa lapsena tulid ja hõowlipingi all laastudega mängisid! Kui sa plikana üle õue jooksid ja kooli waheajal weel ikka waese käsi-

töölise terwituse lahkesti wastu wõtsid... Kui sa isakodust lahkusid ja laia ilma läksid... ah, ei olnud ju mingi lootuse sädetki! (*Hääl murrab.*) Tuli õnn. Wäike küll, aga näitas, kust tee sinu poole wiis! Ma tegin ju siis tööd, kätega ja pääga — kolme eest. Midagi pidi mul sulle pakkuda olema! (*Pöörab enese ära, sisemise liigutusega.*) Tuli aga ka sissekukkumine. Oli kawalamaid päid, kui Roo mõisa tisleri oma — kõik oli läinud! — Kui ma siis meelt heitsin, oli kõrilõikajatelgi minust hale meel, sest — ja, nõnda see oli: ühel hommikul olin ma ainult sinise silmaga sissekukkumisest pääsnud. Ilma enese teadmata ja ilma selle mõttetagi! Ja teie siis sääl — (*pöörab wihaselt Elwire ja Marta poole*) — teie tulete nüüd ja mõistate kohut, kui ma wastu wõtsin, mis mulle ilma iga kahtlustuseta peo pääle maksiti? (*Pehmelt.*) Elwire, ma wõin sulle ütelda: mitte Gänsemanni majade ja Kүүлslauki läbi ei ole ma rikkaks saanud. Mis Kүүлslauk ühe käega andis, seda ta teisega wõttis, ta oli täitmata. — — (*Jälle wihaselt.*) Jumalgi ei ole mind hukka mõistnud, mis ma ette wõtsin, see õnnestas, ja...

ELWIRE

(*nutt*):

See tuleb weel, Mattias, see tuleb weel! Tema ei lase ennast pilgata...

LUIK

(*wihaselt*):

See ei tule! Sina oled, kes halastust ei tunne, kelle silmas kõik minu endine ja pärastine elu midagi ei maksa, kes minus ainult kurjategijat näeb, kes kardab, et ma muud ei mõtlegi, kui — nagu nüüd jälle Noorbergi wabriku asi — — tja! Siis ma küll ei tea!... (*Wiskab enese sohvale, nagu inimene, kes nõuta.*)

(*Elwire nutab ikka alles, Marta nagu on wali ja kõwa.*)

III. WAATUS

(Suurem ruum, nähtawasti mõne wäheha seltsi saal hulga toolide, paremat kätt kõnetooli ja pika lauaga. Aknad saali tagaseinas wiiwad uulitsale ehk turuplatsile, mis punaka tulega laternad walgustawad.)

Walimiste eelkoosolek, toolidel hulk literatise ja majaperemehi, wanu ja noori. Laua ääres protokollikirjutajad, kõnetoolis Sengelmann. Eesrinna toolidel Aaslank, Luik, Silmus, tagapool teiste hulgas Kүүs-lauk, Säga, Kruusmann.

Kui eesriie üles läheb, kõnelewad inimesed, ninad koos, siin ja sääl elawalt ja wehiwad kätega.)

SENGELMANN

(helistab kord ja paar):

Herrad! Palun rahu! *(Wiüwitades:)* Me jõuame nüüd mõlemate erakondade poolt ühtlasi ülesseatud kandidaadi juüre: herra wabrikant Otto Kruusmann. Palun mõtteid awaldada, kes poolt, kes wastu.

HÄÄLED

(koosolejate keskelt):

Poolt, poolt! Ei ole wastu keegi! Kõlbab küll!

SÄGA

(paatosega):

„Sull', sull', oh Otto, tahan laulda, kel on veel nii suur tassenpung, kui sul!“ *(Naer. Mõni plaksutab käsa.)*

SENGELMANN:

Herra Säga paluksin ma, kui wõimalik, uute naljadega esineda. See wana on juba üle linna tut-taw ja ei ole ka algupärane. (*Weel suurem naer.*)

KEEGI WANEM MEES:

Mis siis? Herra Sägal on ikka õigus ka. Herra Kruusmann on rikas mees, ega see linna warastama ei hakka.

HÄÄLED:

Edasi. Palume — edasi!

SENGELMANN:

Siis kõik poolt? Wasturääkimist ei ole?

HÄÄLED:

Jah! Jah ! Keegi ei ole wastu!

SENGELMANN:

Palun kõiki neid, kes poolt, üles tõusta.

(*Kõik tõusewad üles, ainult Aaslank üksi jääb istuma.*)

SENGELMANN:

Palun nüüd neid üles tõusta, kes wastu on.

(*Aaslank üksi tõuseb üles.*)

SENGELMANN

(*kirjutajatele*):

Kuuendaks linnawoliniku kandidaadiks kõige häältega ühe hääle wastu herra wabrikant Otto Kruusmann. (*Et kõne kõmu tõuseb, helistab.*) Palun rahu, mu herrad. — Me jõuame nüüd nimekirja jä-rele seitsmenda kandidaadi juure. Seitse on halb nummer. See seitsmes kandidaat olen ma ise. (*Naer, helistab.*) Te olete minu küll koosoleku juhatajaks walinud, agalasete minu nüüd muidugi läbi kukkuda? Kas eee — herra Sägal ei ole mõni halb nali käe-pärast?

SÄGA:

Jah on! (*Naer.*)

SENGELMANN:

Palun, laske lahti!

SÄGA:

Herra ehitusmeister Sengelmann on meile, majaperemeestele kahjulik isik: tema ehitab alalõpmata uusi majasid päale ja ajab üürid alla. (*Naer.*)

SENGELMANN:

Herra Sägal ei ole täna õnnelik päew. Seeginali ei ole uus.

HÄÄLED:

Edasi, edasi!

SENGELMANN:

Soowib keegi sõna, poolt wõi wastu? Ma panen siis enese hääletamiseks ette ja palun neid, kes poolt, üles tõusta. (*Kõik, päale Aaslanki, tõusewad püsti.*) Soo, tänan! Palun nüüd neid, kes wastu, üles seista. (*Aaslank üksi tõuseb püsti.*) Tänan! (*Kirjutajale:*) Seitsmendaks kandidaadiks waliti kõige häältega ühe wastu Paul Sengelmann. (*Et jälle kõnekõmu on tõusnud, helistab.*) Herra Aaslank! Te olete nüüd juba seitsmendat korda ikka ainuüksi kõige häälte wastu hääletanud, — tohin ma küsida, sünnib see meelegaalduslikult mingi kindla programmi järele, wõi on see ainult juhus?

AASLANK:

See sünnib kindla programmi järele. Mina protesteerin rõhutat rahwa nimel walimiste wastu, mis ainult tagurlised kodanlaste ringkonnad toime panevad ja millest laiemad rahwakihid osa wõtta ei saa, ja nõuan üleüldist, ühetaolist, otsekohest, salajat ja proportsionaalset walimist.

SENGELMANN:

Nalja pääle oli siin õieti herra Sāgal eesõigus. Nüüd hakate ka Teie. Meil ei ole siin ometi mõni shodka, me seame linnawalimiste jaoks kandidaatid üles.

KÜÜSLAUK:

Herra Aaslank ei jõua seda aega ära oodata, kuni ta isa maja maha on tudeerinud ja siis ise ka selle rõhutud rahwa kilda saab, kelle nimel ta protesteerib. (*Naer.*)

SENGELMANN

(*helistab*):

Palun mitte isiklikuks saada!

AASLANK

(*terawalt*):

Kas isand Küüslaukil on ka hääl? Kas ta ei ole oma maja maha — ütleme maha eee — müünud? (*Naer, ninade kokkupistmine, sosistamine.*)

SENGELMANN

(*helistab*):

Herra Küüslaukil on Pärtelpoja pärijate nimel hääl.

(*Wäike kihin-kahin rahwa hulgas, Kiikajon on sisse astunud ja sammub tõsise näoga toolide ridade wahelt läbi, kõnetooli poole, siit ja säält päänikutamisega terwitusi wastu wõttes.*)

KIIKAJON

(*Sengelmännile kätt andes, wähe tusaselt*):

Olin ootamata juhtumise läbi takistatud warem koosolekule ilmuda. Te olete küll juba alganud?

SENGELMANN:

Ja. Esimesed seitse kandidaati nimekirjast on juba läbi ja ühel häälel vastu võetud. Nende hulgas ka teie, herra Kiikajon.

KIIKAJON

(ikka tuseselt):

Minu nimetamisel on vähe tähtsust, aga — mul oleks koosolekule sõnakene ütelda olnud. Sellega olen ma nüüd hiljaks jäänud.

HÄÄLED:

Wõib ju veel! Palume! Palume wäga!

SENGELMANN

(kella waadates, wiivitades):

Palun! *(Tahab kõnetoolilt maha tulla.)*

KIIKAJON:

Ma wõin ju siitsamast. Mul ei ole palju ütelda.

SILMUS

(pilgates):

Aga palume lühidalt ja — mitte neist seitsmest pärispatust. Neist oleme me juba küllalt kuulnud.

KIIKAJON

(üles waadates):

Just neist tahtsin ma kõneleda. Aga kui ei soowita . . .

HÄÄLED:

Palume, palume! *(Wäike käteplagin, mis suuremaks ja suuremaks läheb. On näha, et on pool saali Kiikajoni sõprade ja pool tema wastastega täidetud.)*

KIIKAJON

(waatab oma sõrmeotsi, laseb silmapilguks pää norusse ja algab siis):

Kaaskodanikud! Tähtsa asja pärast oleme koos. Me tahame eneste kätte wõtta linna asjade juhtimise, seltskonna käest, kes wõimu enese käes hoida oma isadelt päritud ajalooliseks eesõiguseks pidas, kes meie pääle kui alawäärtusliste tõusikute pääle waatab ja ei usu, et meie linna hää käekäigu saawutamiseks ausad ja küpsed küllalt oleme. Me tohime sellepärast ainult kõigeausamaid ja kõigeparemaid eneste keskelt raekotta saata, mehi, kelle pääle ei olewikust ega minewikust warju kübetki ei lange.

Meie, iga üksik meist, meie ei saa seda salata, ei ole oma isade puhtameelsuse pärandust küllalt pühaks pidada jõudnud. Me oleme igaüks ainult enese eest hoolitsenud ja wähe hoolinud üleüldisest edust. Me olime igaüks iseenda wäiksesse maailma ära uppunud, meil oli kõigil oma töö ja püüdmine — edasi tahtsime saada. Neil oli wana, mitmesaja aastane kultuur selja taga, meie tahtsime ühe hüppega, ühe inimese cluea jooksul kultuuri maitsmisele asuda, elu pidulauda istuda. Meid ajas taga rikkuse jaht. *Pecunia primum est, virtus post nummos*: Esmalt rikkust, waranduse järele woorus! — Arwustagem endid. (*Rahutus rahwa keskel*.) Mitte igaühe tee meie keskelt jõukusele ei ole laitmata puhas. Kes mustust oma käte küljes teab, astugu tagasi.

SILMUS:

Palume lühemalt!

KIIKAJON

(eksitamata):

Weel midagi tahan ma teile ütelda. Kes kinniste silmadega läbi aja ja elu ei astu, teab: meie ei jää näitelawale, kuhu astuda tahame, kauaks. Me saame ainult lühikeseks wahelüliks olla, meie järele tule-

wad tagasitõrjumata teised, kes nõuawad, „süüa olgu küllalt“ ja kes juba ootawad, et meie asemele istuda. Ja need waatawad weel suurema umbusaldusega meie pääle, loewad meid niisama tõusikuteks ja peawad omi, tööst kõwaid käsa puhtamaks meie omist. Sest nende käsa ei ole weel rüwetanud rikkuse jaht. . .

KRUUSMANN

(kes kõige aja kärsitust üles näidanud):

Küllalt, küllalt! Mis see peab tähendama, öö läheb nahka!

SENGELMANN

(taskukella waadates):

Wahest ehk teeksite lühemalt, näete, inimesed hakkawad rahutuks jääma ja meil on weel palju tööd ees.

KIIKAJON:

Ma lõpetan. Kaaskodanikud! Meie aeg on hingeliselt külmaks, jääseks, kalgiks muutunud, ööpime-daks — kõigist särawatest elektrituledest hoolimata. Kuldwasiika ümber tantsiwad kõik, ainult omakasu tõstab pead! Meie terve õhkkond on täis häwita-wat kihwti. . . *(algab tasane jalgadega trampimine, mis kõwemaks ja kõwemaks läheb)* täis seltskonna walet, mis kõik puhtamad püüded enese alla matab. . .

SILMUS

(üles karates):

Kaua me siin seda patustpöõrmise jutlust peame kuulma? Juhataja, täitke oma kohut!

(Jalgadega trampimine kestab edasi, aga teiselt poolt ka äge käteplaksutamine. Hüüded ja wilistamine läbisegi: „Lõpp, lõpp!“ aga ka „Edasi, edasi!“ Segadus kaswab, juhataja on kõnetoolilt alla tulnud.)

KIIKAJON

(Äritatud, on kõnetooli üles astunud waatab säält, käed rinna pääl waheldi, üle erutatud rahwahulga.

*Tema hääl müristab ikka suuremaks kasvawast mü-
rast ja wilistamisest üle):*

Te ei taha mind rääkida lasta? Te tahate mu suud sulguda? Siis waadake enese ümber, kas ei istugi wahest siin meie keskel hoonepõletajaid, päranduspetjaid, warguse wastuwõtjaid, laewauputajaid, — saunapidajaid noorte pesijatega, paarikestele kallil hinna eest tunniks paariks tubade üürijaid, suguidu häwitajaid ja teisi tumedalt tegewad olnud isikuid, mehi, kelle käed ühel ehk teisel wiisil seltskonna pattudest puhtad ei ole, kes ise, ehk kelle lapsed nüüd kõik lugupeetud ja päält näha eeskujulised seltskonna liikmed ja tegelased on! — Raekotta tahame aga kõigeausamaid saata, kelle pääle wähemagi kui kahtlustuse warju kübet ei lange. Käed küljest, kellel nad puhtad ei ole! (*Tuleb kähku kõnetootilt alla ja istub tuseselt omale asemele.*)

SENGELMANN

(on jälle kõnetooli astunud ja helistab wahetpidamata).

SILMUS

(äritatult karjades):

Mis see inimene mögab! Miks lastakse niisugusel terwet seltskonda teotada! Niisugusel, kellest ei teata, kes ta on ja kust ta pärit, missugused päriwuse idud tal enesel weres ja missuguse mustuse sisse ta enese juured tagasi ulatawad! Kes teab temast midagi enam, kui et ta ühel päewal ootamata siia ilmus ja siin nüüd „inimessoo ärapäästjat“ mängib? — Minu teada on ta millegi aia tagant wõi kuskilt maantee kraawist leitud laps, kelle keegi ärrasmeelne saks säält leidis ja üles kaswas, sellepärast see tema nendele kultuuri ülistamine. — Selle mehe mõõt on täis! Ära tema enese käed rahwa asja küljest! — Ja tehku ta tõeks, et üks sõna sellest, mis ma siin ütelnud, tõsi ei ole! (*Istub. Uus käteplagin, müra ja*

wilistamine läbisegi. Sengelmann helistab ägedalt ja ühtelugu.)

KIIKAJON

(waatab oma sõrmeotsi, kui kära wähe raueb, siis):

Palun sõna! Ilma minu tahtmata on koosolek tumultaarseks muutunud ja ma kahetsen, et selles süüdlane olen. Herra Silmusele on mul järgmist ütelda: Jah, mina olen abieluta sündinud laps, sest et wõrgutaja, kes minu emale abielu oli töotanud, kui oma tahtmist oli saanud, tema maha jättis ja kadus. See mees istub siin meie keskel ja kuulub herra Silmuse hääde tuttawate kildkonda. Ta ei tunne mind ja mina ei taha teda tunda. Sest tema juures ei ole enam midagi päästa.

Mulle kasuisaks ja tõsiseks halastajaks isaks sai minu ema leiwawanem, kelle üteluse järele minu ema, kes minu sünnitamisel suri, hää ja armas inimene oli. — Kes mind ennast milleski autuses süüdistada teab, see tehku seda. *(Istub. Surmawaikus.)*

SENGELMANN

(wähe aja pärast, taskukella waadates):

Ma usun, et nüüd — see piinlik wahejuhtumine tohiks lõpetatud olla. Me ehk teeme wäikese waheaja, kuni meeled jälle rahulikumaks jääwad? *(Rahwa seas üksteise otsa wahtimine.)*

KEEGI WANEM MEES:

Tehke tööd edasi. Selle moega ei jõua me täna kuigi kaugele.

HÄÄLED:

Ja, ja! Teeme tööd edasi.

SENGELMANN:

Kui soowitakse! *(Wiivitab weel wähe ja algab siis:)* Me jõuame siis nüüd jälle ühe mõlema erakonna poolt ühtlasi ülesseatud kandidaadi juure. Majade omanik Mattias Luik. On kellegil wasturääkida? Ma arwan mitte. *(Waikus.)*

KIIKAJON

(tõuseb pikkamisi üles):

Palun sõna! *(Rahwa hulgas kihin-kahin.)*

SENGELMANN

(helistab):

Herra Kiikajonil on sõna!

KIIKAJON

(pikkamisi ja rahulikult):

Meie erakond oli küll mõelnud herra Luiki kandidatuuri omalt poolt ka toetada, aga on pikema kaalumise ja läbirääkimiste järele siiski otsuseks teinud, oma hääli herra Luikile mitte anda. *(Istub. Silmapilguks suur vaikus. Mõned nokutavad hääkskiitvalt pääga, siis pistawad inimesed ninad kokku ja sosistamine ja kerge kõnekõmu pääseb lahti.)*

KRUUSMANN

(aeglaselt, aga äritatud häälega):

Kuidas see siis on...

SENGELMANN

(helistab):

Herra Kruusmannil on sõna!

KRUUSMANN:

Kuidas see siis on, kust siis Kiikajoni meestel niisugune, äkki niisugune meelemuudatus tuli? Kas ta ei wõiks ütelda..? *(Istub.)*

SILMUS

(äritatult):

Palun sõna! Meie protesteerime niisuguse teguviisi vastu. See on inimeste trötsimine, seda ei wõi lubada. Kui herra Luik eila Kiikajoni meestele kõlbas, peab ta neile ka täna kõlbama. Meil on siin

ometi meestega tegemist ja mitte lastega, kes täna nii, ja homme teiseti. Tahaks ometi loota, et Kiikajoni mehed ise ka enesele niisugust tunnistust wälja ei anna.

HÄÄLED:

Õige, õige! (*Teised:*) Midagi, eila oli eila ja täna on täna!

(*Erutus tõuseb, mõned tõusewad üles ja koguwad ühed Kiikajoni, teised Silmuse ümber. Sengelmann helistab ühtelugu.*)

KÜÜSLAUK:

Kui kandidaadi herra...

SENGELMANN

(*helistab*):

Palun korda pidada! Kes, soowib sõna? (*Keegi ei soowi.*) Herra Küüslaukil on sõna!

KÜÜSLAUK:

Kui kandidaadi herra lubaksid küsida, miks siis kandidaadi herra üksi terve linna wastu tahawad oppositsiooni teha? Herra Luik on ometi aumees ja seda terve oma eluaja olnud, kandidaadi herra ei tea...

KIIKAJON

(*terawalt*):

Kes teile ütleb, et ma ei tea? (*Rõhuga:*) Ma tean! (*Naer. Sengelmann' helistab.*)

KÜÜSLAUK:

No kui kandidaadi herra teawad, siis ei maksa kandidaadi herral ometi herra Luiki walimise wastu rääkima hakata, sest niisugune asi wõib inimese pääle kergesti wale warju heita, ja...

(*Äkki wäljas, eemal, tulekahju kell. Inimesed kargawad istmetelt üles, kõik on erutatud:*) Tule-

kahju! Tulekahju! Ei tea kus! (*Mõned tõttawad läwe poole. Kүүslauki näol, ehk ta küll teiste kombel ka pүүab erutust üles näidata, muigab sisemine naer.*)

SENGELMANN
(*helistab*):

Palun rahuliseks jääda, mu herrad! Me kuuleme kohe, kus linnajaos see on!

KEEGI:

Mis juhatajal wiga rahuliseks jääda, temal majasid palju. Põleb üks ära, teised jääwad!

KEEGI TEINE:

Ja muidugi kõik kõwasti kinnitatud! (*Naer.*)

SENGELMANN:

Palun rahu, mu herrad!

(*Kõik kuulatawad. Wäljas on ööwahtide mitme häälega pasunaid kuulda. Inimesed jooksewad erutatult aknate alt mööda, woorimeeste tõusew sõidumürin kostab tuppä. Tulekell lööb teise heliga wiis lööki. Kõik loewad nähtawasti kellalööke kaasa, siis pääsewad hüüded lahti:)* Wiies linnajagu! Wiies linnajagu! (*Rahutus ja kõnekõmu tõuseb, mõned tõttawad läwest wälja.*)

SENGELMANN
(*helistab ja helistab*):

Jääme rahuliseks, mu herrad! Kas keegi ei lähe uulitsale ja ei katsu teada saada, mis sääl põleb?

(*Tungitakse läwe poole, aga juba tuleb keegi wäljast ja hüüab walju häälega:*) Noorbergi wabrik! (*Inimesed wahiwad kergendatult üksteise*

otsa, ühede nägudel muigaw pilge, teiste nägudel põlgus.)

LUIK

(surnukahwatanud näoga üleskarates, ähkides):

Mis! Noorbergi wabrik? See ei wõi olla! Ei, ei, see ei wõi olla! (Langeb kui halwatult istmele. Inimesed taganewad temast eemale, ta jääb keskele ükst.)

(Inimeste hulgas pahwatab siin ja sääl naer lahti. Hüüdes:) Juba? Nii ruttu juba? (Salkadesse kogumine, kõnekõmu, salakesi näitamine Luiki ja Kääslauki pääle.)

LUIK

(üles tõustes, üle saali hüüdes):

Minu herrad! Minu herrad...! (Weel midagi ütleb ta, millest aru ei saa; langeb istmele tagasi. Sel silmapilgul on Elwire ja Marta sisse astunud ja tulewad pikkamisi ettepoole.)

KEEGI WANEM MEES:

Mis sääl weel härratada, kui juba kõrbub! (Naer.)

LUIK

(üles karates wihaselt):

Te hirwitate? Mis te hirwitate? Nii tõesti kui ma siin seisan, minu hing on sellest puhas! Mina ei ole seda teinud, teha tahtnud, ei iial selle pääle mõtelnudki...! (Ähkides:) Te naerate? Te ei usu seda? (Waatab nägudelt poolehoidmist otsides ringi, ei leia seda, meeleheitlikult): Jah, te ei wõigi seda uskuda! (Sel silmapilgul näeb ta Elwired — kurku kinnijääw hädahüüd:) Elwire! (Waarub ühe silmapilgu jalgadel ja kargab siis kolinal üle toolide Kääslauki ette.) Sina! See on sinu temp! Sa hirwi-

tasid, kui mina wabriku ümberehitamisest rääkisin. Ma nägin küll, aga ei uskunud, et sul siis juba otsuseks oli wõetud oma kuradlikku plaani läbi wiia!

KÜÜSLAUK
(üleolewa rahuga):

Aga herra Luik! Missugune kõne! Mina olen ju kahjusaja ja niisama hästi kui teie, ja mina olen ju...

LUIK:
Minu elu needmine oled sa! (Kisub puusa päält tupest läikiwa Soome noa ja lööb selle ülewalt alla Kүүslaukile rindu.) Sure, kurat! Nagu siga, mis sa eluaeg oled olnud! Et maailm sust lahti oleks!

ELWIRE
(jookstes lähemale):

Mattias! Mattias..!

KÜÜSLAUK
(langedes):

Appi! Politsei..! Tooge... (Korisemine.)

(Inimesed on kui tarretanud. Elwire on Marta käte wahel minestanud, Säga ja Aaslank tõttawad teda toetama. Mõned koguwad Kүүslauki ümber ja tõstawad ta maast üles, on tema ümber nõuta. Eruatatud kõnekõmu pärast ei ole kellegi sõnadest aru saada.)

KIIKAJON
(on wastumeelt, aga nagu tahtmata Kүүslauki rühma ette astunud, arusaamata näoilme ja häälega):

On ta surnud? (Elaw juuresolejate seletamine, millest aru ei saa.)

(Korraga eeskojas — pauk. Tarretaw kohkumine.)

KEEGI

(tuleb erutatult ees kojast, ei saa erutuse pärast rääkida, kogeleb):

Mattias Luik! Luik on enesele kuuli pähe ajanud!

(Tarretanud waikus. Wäljast kostawad tulekahjukella tumedad löögid ja pasunate hääled edasi; eesriie langeb pikkamisi.)

KIRJASTUS-OSAÜHISUSE
„VARRAKU“

väljaandel ilmuvad lähemal ajal samalt autorilt:

TUULTE PÖÖRISES.

Draama viies vaatuses.

/ Teine trükk.

LIBAHUNT.

Draama viies vaatuses.

Teine trükk.

